

VALLOITA VIIVASTO, KESYTÄ NUOTIT!

Näkökulmia nuotinluvun opettamiseen

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikin koulutusohjelma
Instrumenttiopetus
Opinnäytetyö AMK
Kevät 2009
Laura Marila

Lahden ammattikorkeakoulu
Musiikin koulutusohjelma

LAURA MARILA: Valloita viivasto, kesytä nuotit
Näkökulmia nuotinluvun opettamiseen

Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö, 37 sivua, 1 liitesivu
Kevät 2009
TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käsittelee nuotinluvun oppimiseen ja opettamiseen liittyviä haasteita erityisesti pianonsoiton alueella. Olen pohtinut, millä tavoin voitaisiin edistää nuotinlukutaidon saavuttamista perustason opetuksessa. Työn tarkoituksena on ollut löytää vastauksia kysymyksiin, millaisia harjoituksia nuotinlukutaidon määrätietoiseen, tulokselliseen kehittämiseen tarvitaan ja kuinka nuotinlukutaitoa tulisi opettaa musiikkioppilaitoksissa, jos se rinnastettaisiin yhtä vakavasti otettavaksi haasteeksi kuin kouluissa lukemaan opettaminen.

Aiheeseen liittyvät kuuden vuoden kokemukseni päätoimisena pianonsoitonopettajana heijastuvat tässä työssä. Myös lastenohjaajan koulutukseni antaa taustaa pohdinnoilleni. Teoreettisia perusteita työlle olen poiminut pääasiassa lähdekirjoista. Teen parhaillani julkaistavaksi tarkoitettua soittotuntikäyttöön suunnattua opetusmateriaalia nuotinluvun ja musiikinteorian opettamisesta, ja tämän työn tarkoituksena on osaltaan ollut pohtia sen tekemisen yhteydessä nousseita kysymyksiä. Ohjaajinani tässä työssä ovat olleet Kaija Huhtanen ja Marja Vuori.

Taiteen perusopetuksen tavoitteisiin kuuluu musiikin lukutaidon saavuttaminen, mutta se ei kaikissa tapauksissa tunnu toteutuvan. Kyseessä on taito, jolla ei ole välttämättä tekemistä musikaalisuuden kanssa, vaan merkittävää on visuaalinen hahmotuskyky ja nähdyn yhdistäminen säveltasoihin ajallisena prosessina. Taitotasoa voidaan ainakin jossain määrin kehittää harjoittelun myötä. Tein vertailua musiikkioppilaitoksen ja koulun välillä, ja oleellinen huomio on, että luokanopettajien ammatillisessa koulutuksessa lukemaan opettaminen on yhtenä opetuksen tärkeimmistä sisällöistä, mutta sen sijaan nuotinlukutaidon opettaminen on musiikkipedagogin koulutuksessa vain sivuroolissa.

Käsittämäni tiedon perusteella nuotinluvun opettamiseen keskittyvää ajallisia harjoituksia sisältävää oppimateriaalia ei Suomessa ole. Materiaalia suunniteltaessa siihen tulisi sisällyttää eriyttäviä harjoituksia ainakin nuotinluvun kahden pääasiallisen osa-alueen, rytmien ja säveltasojen, harjoittamiseen. Oppilas tarvitsee siis kirjallisten nuottitunnistustehtävien lisäksi ajassa tapahtuvia harjoituksia, joiden avulla hän oppii reagoimaan nopeasti viivastolla näkemiinsä sävelkorkeuksiin ja rytmeihin.

Avainsanat: nuotinlukutaito, nuotinluku, nuottien lukeminen, nuotinluvun opettaminen, opetusmateriaali

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Music

LAURA MARILA: Captive the Music Staff, Tame the Tones
                                  How to Teach Music Reading

Bachelor's Thesis in Instrument Teaching, 37 pages, 1 appendix
Spring 2009
ABSTRACT

This thesis deals with teaching and learning music reading and the challenges there are especially in the area of piano playing. I have considered which way is best to benefit a fluent music reading teaching system amongst baseline level students. The aim of this thesis is to find answers to the following questions: 'What kind of exercises are good for purposeful, progressive teaching of music reading?' and 'How should music reading be taught in a music institute if it would be on the same reliable level as regular reading taught in a public school?'

My six-year experience as a full-time piano teacher is reflected in this thesis. Also my child-care teacher degree is a background to this study. Theoretical arguments I have found mainly in the books which are referenced here too. I am working with my own teaching material of music reading, which is going to be published, and the questions I have raised here have in part come from that project. This study has been instructed by Kaija Huhtanen and Marja Vuori.

One of the intentions of the basic art education's curriculum is to accomplish fluency in music reading, but fluency does not happen in all cases. It is a skill that does not necessarily have anything to do with musical talent, but with the musician's ability to process the written music in his mind while keeping in time with the music. The skill can be practised at least up to a certain point. I compared music institutes with the regular school, and learned that school teacher education offers much study on how to teach reading, whereas music pedagogical education gives instrument teachers very little training to teach music reading.

The information I have discovered throughout this study has shown me that in Finland there is no practical teaching material that helps students how to process the written music in their minds while they are playing the instrument. This kind of material should include different exercises which would offer practise in music reading at least in the two most significant areas: pitch and rhythm. The students need not only to correctly name the musical notes in their exercise books, but they need exercises which help them to quickly react to what they see in the staff.

Key words: music reading skill, teaching music reading, teaching material

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	NUOTTIKIRJOITUS JA SEN YMMÄRTÄMINEN	2
2.1	Nuottikirjoituksen perusta	5
2.2	Nuotinluvun haasteita	6
2.3	Tavoitteena sujuva nuotinlukutaito	7
2.4	Yhteenveto	9
3	EVÄITÄ JA ESTEITÄ NUOTINLUKUTAIDON OPETTAMISELLE	11
3.1	Opetuksen painotus	11
3.2	Pianon alkeiskirjojen anti nuotinluvun opetukseen	13
3.3	Suzuki ja Kodály – kaksi ääripäätä	15
3.4	Kuvionuotit	17
3.5	Yhteenveto	18
4	MALLIA KOULUMAAILMASTA	21
4.1	Lukutaidon ja nuotinlukutaidon yhtäläisyyksiä	21
4.2	Lukutaidon ja nuotinlukutaidon oppimisen edellytyksiä	22
4.3	Koulun opetusmenetelmät musiikkiopistoon sovellettaviksi	24
4.4	Opettajanoppaiden merkitys	24
4.5	Erilaiset oppimistavat	26
4.6	Yhteenveto	27
5	POHDINTA	30
	LÄHTEET	36
	LIITE	

1 JOHDANTO

Muusikolle nuotinlukutaidosta on kiistattomasti hyötyä. Se ei ole kaikkein tärkein taito, joka hänellä voi olla, mutta sen puuttuminen voi asettaa ylittämättömän esteen jossain vaiheessa hänen musiikillisessa kasvussaan. Kevyen musiikin osalta taito ei välttämättä ole oleellinen, mutta mitä tulee klassiseen musiikkiin, nuotinlukutaidosta on kehityksen kannalta selkeä etu. Moni musiikin harrastaja saa kokea soittotunneillaan teknisen oppimisen lisäksi elämyksellistä musisointia. Nostan kuitenkin tähän rinnalle nuotinluvun, joka ei aina ole tarpeeksi painotettuna mukana opetuksessa. Kaikki musiikin harrastajat, varsinkaan kahta viivastoa samanaikaisesti seuraavat pianistit, eivät koskaan opi lukemaan nuotteja sujuvasti. Nuotinlukutaidon saavuttaminen on prosessi, jossa eteneminen on opettajan vastuulla. Kehittykö se kappaleiden vaikeutuessa vuosien varrella vai rajoittuuko oppiminen siihen, että oppilas tunnistaa nuotit laskemalla niitä aikansa, mutta itse soitto uusista nuoteista ei onnistukaan, vaikka soittotunneilla olisi ehtinyt käydä jo useamman vuoden?

Tässä opinnäytetyössä pohdin lähtökohtia lasten nuotinlukutaidon oppimiseen ja opettamiseen. Olen valmistunut musiikkipedagogiksi yksitoista vuotta sitten, ja taustalla tätä työtä tehdessä minulla on myös lastenohjaajan ammatillinen tutkinto. Päätoimisena pianonsoitonopettajana olen toiminut kuusi vuotta, ensin omassa yrityksessäni Hyvänmielen Pianokoulussa, ja nyt kolmatta vuotta Nurmijärven musiikkiopiston vapaalla osastolla, jossa Hyvänmielen Pianokoulun toiminta edelleen jatkuu. Tutkimuksessa haen vastausta pääkysymykseen: millä tavoin voitaisiin edistää nuotinlukutaidon saavuttamista pianonsoiton perustason opetuksessa? Lähestyn asiaa konkreettisemmin kahden alakysymyksen avulla. Nämä ovat:

- 1) Minkälaisia harjoituksia nuotinlukutaidon määrätietoiseen, tulokselliseen kehittämiseen tarvitaan?
- 2) Miten nuotinlukutaitoa tulisi opettaa musiikkioppilaitoksissa, jos se rinnastettaisiin yhtä vakavasti otettavaksi haasteeksi kuin kouluissa lukemaan opettaminen?

Keskityn tässä opinnäytetyössä pääasiassa nuotinlukutaidon saavuttamisen prosessin alkuvaiheisiin. Yleisestihän tiedetään, että mitä varhaisemmassa vaiheessa mihin tahansa ongelmaan reagoidaan, sitä paremmin siihen voidaan vaikuttaa. Epäkohta joko saadaan kokonaan ennaltaehkäistyä tai ”oireita” voidaan ainakin tehokkaasti lievittää. Kiinnitän huomioni erityisesti pianonsoittoa harrastaviin keskitason oppilaisiin, en erityislahjakkuuksiin. Muidenkin soittimien kohdalla aihe on ajankohtainen ja sovellettavissa, mutta koska piano on oma instrumenttini, teen tämän työn rajauksen sen pohjalta. Lähestyn aihetta omien kokemusteni kautta, ja tukena pohdinnoissani minulla on aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Huomionarvoisena asiana totean, että koulussa opetetaan lukutaitoa varsin määrätietoisesti ja tuloksellisesti. Musiikkioppilaitoksissa ja ammattilaisten koulutuksessa sen sijaan nuotinlukutaidon opettaminen ei saa ollenkaan niin suurta painoarvoa. Nuotinlukutaidon saavuttamista voi kuitenkin pitää vähintään yhtä vaativana taitona kuin lukutaidon saavuttamista.

Opinnäytetyöni aihepiiri nivoutuu tämän ilmiön ympärille. Se kiinnostaa minua myös rakenteilla olevan nuotinluvun opettamista tukevan oppimateriaalin kautta, jota työstän rinnakkain tämän opinnäytetyön kanssa. Työni kautta perustelen siis myös itselleni tekeillä olevan opetusmateriaalini merkitystä. Opetusmateriaalin luominen ja tämä opinnäytetyö ovat kuitenkin kaksi itsenäistä projektia. Silti niillä kummallakin on paljon vaikutusta toisiinsa. Opetusmateriaali on ollut minulla prosessoitavana pitempään, joten on selvää, että se vaikuttaa siihen, kuinka ajattelen, luen kirjoja ja ylipäätään suhtaudun nuotinluvun opettamisen problematiikkaan. Vaikka nämä kaksi projektia kulkevat vierekkäin, en tule tämän työn yhteydessä paljastamaan opetusmateriaalini sisältöä. Koska se ei ole täysin valmis ja siitä on tulossa kaupallinen tuote, en ole kustantajilta saamieni ohjeiden mukaan vapaa viittaamaan siihen siinä määrin kuin tekisin, jos olisin jo julkaissut sen. Jos työn alla oleva materiaalini olisi jo julkaistu, se olisi todennäköisesti ollut näkyvästi esillä, ja kokonaisuus olisi silloin saanut täydentävän ulottuvuuden. Liitteeksi laitan Nurmijärven Uutisissa julkaistun artikkelin opetustyöstäni ja materiaalini kehitysprosessin siitä vaiheesta, kun minulle myönnettiin apuraha.

Kollegojen kanssa käymieni keskustelujen pohjalta on tullut ilmi, että jotkut opettajat olettavat oppilaan oppivan nuotinlukutaidon siinä sivussa ikään kuin

itsestään. Tämä on mielestäni petollinen ajatus. Jos koulussa suhtauduttaisiin lukutaidon opettamiseen näin välinpitämättömästi, herättäisi se hämmästyksiä ja vastustusta. Lahjakkaat toki voivat oppia lähes itsestään taidon, mutta kuinka kävisi niin sanotuille tavallisille oppilaille? Soitonopettajilla on velvollisuus tietoisesti opettaa nuotinlukutaitoa ihan jokaiselle. Kuten yllä olen todennut, aina emme niin kuitenkaan tee, mutta syynä on luullakseni enemmänkin tietämättömyys kuin halu mennä sieltä missä aita on matalin. Ensin täytyy havahtua arvioimaan, onko lukutaidon opettaminen ja nuotinlukutaidon opettaminen rinnastettavissa.

Musiikkioppilaitoksille laadittu opetussuunnitelma korostaa oppilaan aktiivisuutta, opetuksen käytännönläheisyyttä ja elämyksellisyyttä. Käytännön musisoinnin kohdalla tämä saattaa toteutuakin, mutta olen havainnut, että nuotinluvun ja musiikinteorian opiskelu ja oppiminen koetaan usein sekä vaikeana että ikävyyttävänä. Se on mielestäni merkki siitä, että elämyksellisyys ja käytännönläheisyys puuttuvat. Olen etsinyt materiaalia ja menetelmiä, jotka tukisivat niin sanottua tekemällä oppimista musiikinteorian ja nuotinluvun alueella, mutta en ole löytänyt sellaista, mihin olisin tyytyväinen. Musiikinteorian kirjalliset tehtävät rakentavat ainoastaan ikään kuin nuottikirjoituksen kieliopin, mutta eivät harjoituta nuotinlukutaitoa käytännön musisointia helpottamaan. Ilman sopivaa materiaalia opetussuunnitelman periaatteita on vaikea toteuttaa. Oma lukunsa tietysti on tiettyyn metodiin pohjautuva opetus, mutta koska omissa ammattipinnoissani erilaisia metodeja käsiteltiin vain vähän ja toisiinsa vertaillen, en oppinut pitämään mitään yksittäistä metodia toista parempana. Vaikutteita kuitenkin olen varmasti saanut ja ottanut niistä, joitakin tietoisesti ja toisia sitä edes huomaamatta.

Työni sisältöluvut rakentuvat seuraavanlaisesti: Luku kaksi käsittelee nuottikirjoitusta ja sen ymmärtämistä yleensä alkaen sen historiasta. Tässä luvussa tulee esiin myös hahmottamisen haaste ja lopuksi soitonopetuksen yksi tavoite, sujuva nuotinluku. Aikomukseni on kartoittaa, millaisista erillisistä paloista nuotinlukutaito kokonaisuudessaan koostuu. Kolmannessa luvussa pyrin herättämään ajatuksia perinteisen nuotinlukutaidon oppimisen ja opettamisen eväistä, esteistä, kehitystarpeista ja keinoista. Pohdinnan alla on opetuksen

painotus sekä se, miten pianonsoiton alkeiskirjat tukevat nuotinlukuprosessia. Kuvaan lyhyesti myös Suzukin ja Kodály'n luomien metodien antia nuotinluvun oppimiseen sekä esittelen lyhyesti kuvionuottimenetelmää.

Neljännessä luvussa kurkistan koulumaailmaan ja etsin sieltä tukea musiikkipedagogin puutteellisiin lähtökohtiin opettaa nuotinlukua musiikkioppilaitoksissa. Tuon esille opettajanoppaiden merkityksen koulujen opettajille ja mietin merkittävänä kysymyksenä sitä, kuinka soitonopettajat voisivat hyödyntää koulumaailmassa pitkälle kehitettyjä menetelmiä ja opettajanoppaita oppilaittensa nuotinlukutaidon kehittämiseksi. Tarkastelen nuotinlukutaidon opettamisen yhteyttä lukutaidon opettamiseen ja esittelen koulussa käytettyjä keinoja, joita soitonopettajatkin voisivat soveltaa. Pohdinnassa käyn läpi kokonaisuutta ja arvioin oppimistani tämän työn eri vaiheiden kautta sekä tarkastelen, olenko löytänyt tutkimuskysymyksiini vastauksia.

2 NUOTTIKIRJOITUS JA SEN YMMÄRTÄMINEN

2.1 Nuottikirjoituksen perusta

Nykyään tunnettu viisiviivainen viivasto on 1600-luvulla eläneen Guido Arezzolaisen kehittämä. Aiemminkin oli toki ollut käytössä erilaisia tapoja merkitä musiikkia muistiin, sitä viitteellisempiä, mitä kauemmas historiassa mennään. Nykyisen nuottikirjoituksen myötä vastaavuus elävään musiikkiin on entistä täsmällisempää. Eri sävelkorkeuksilla on oma paikkansa viisiviivaisella viivastolla, ja rytmit muodostavat oman merkistönsä. Notaation ja musiikin suhteessa kyse on siitä, miten sävelkorkeuksien ja kestojen muuttuminen ajan kuluessa merkitään (Vuori 1991, 25). Tahtiviivojen tullessa mukaan nuottikirjoituksen osaksi vakiintuivat myös tarkat rytmiset merkit (Vuori 1991, 22). Nuotteja on käytetty musiikin muistiin merkitsemisen välineenä samoin kuin kirjoitusta puhutussa kielessä. Niiden merkitsemistapa on abstrakti, ja oppiminen edellyttää soittajalta kykyä abstraktin informaation käsittelyyn (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 54).

Kirjoitetun kielen tavoin yksittäisistä nuottimerkeistä syntyy sarjoja ja erilaisia kokonaisuuksia, ja niitä luetaan vasemmalta oikealle peräkkäisyyttä seuraten. Vaativia pianonuohteja soittaessa on kuitenkin havainnoitava yhtäaikaan useampi merkki, jolloin silmän on reagoitava samanaikaisesti laajalta alueelta merkkejä ja graafisia kokonaisuuksia. (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 55.) Tavallisessa tekstissä graafinen muoto pysyy aika lailla samana, on kyse sitten satukirjasta tai yliopistotason oppikirjasta. Vuori toteaa nuottikirjoituksen ja kirjoitetun kielen erona sen, että kielen merkitys on tarkoin määritettävissä, mutta musiikin sisältämät merkitykset eivät ole. Musiikin mykkä lukeminenkin edellyttää sisäistä kuulemista, sen sijaan kieli ei ole yhtä sidottu sisäiseen kuulemiseen. (Vuori 1991, 24.)

2.2 Nuotinluvun haasteita

Pianonsoiton alkeisoppilas pystyy harvoin lukemaan kappaleensa sujuvasti läpi ensimmäisellä kerralla. Yleensä harrastelijan on soitettava kappale useaan kertaan läpi tai harjoiteltava erikseen molempia käsiä pienissä pätkissä opettajan johdolla, ennen kuin suoritus alkaa vastata teknisesti sitä, mitä nuottiin on kirjoitettu. Musiikinteorian alkeitten, kuten sävelkorkeuksien ja rytmien peruseräiteitten hallitsemisesta on selvästi apua. Musiikkiopistoissa oppilas suorittaa tasosuoritusten yhteydessä prima vista -näytteen, jonka perusteella arvioidaan, kuinka oppilas yleisesti ottaen vieraan nuotin eteen saadessaan siitä suoriutuu opiskelutovereihinsa verrattuna. Usein opettajan ohje oppilaan prima vista -taidon kehittämiseksi on kehoitus soittaa paljon vieraista nuoteista, jotta kokemus karttuisi ja oppilas sitä kautta kehittyisi. Tämä onkin ainoa keino vihkoon tehtävien nuottitunnistustehtävien lisäksi, jonka tiedän opettajilla olevan käytössä nuotinluvun oppimisen tukemiseen. Olisiko löydettävissä muita, tehokkaampia tapoja?

Kaikki soitonopettajat tietävät, että nuottien lukeminen koetaan monessa tapauksessa hankalaksi usean soittoharrastusvuoden jälkeenkin. Sen saavuttaminen on monitahoinen prosessi. Kari Ahonen kuvaa sen alkuvaihetta näin:

Nuotinlukua aloitteleva tarkkaa yksittäisiä visuaalisia merkkejä, koettaa muuntaa ne motorisiksi toiminnoiksi koskettimistolla ja samanaikaisesti valvoa suoritusta havaintoinformaation perusteella. Suoritus etenee hitaasti, askel kerrallaan, sillä aloittelijalle tuottaa jo vaikeuksia hahmottaa, millä viivalla tai missä välissä merkki sijaitsee. Sävellyks paljastuu vain vaivoin rytmisesti horjuvasta ja väärää säveliä sisältävästä suorituksesta. (Ahonen 2005, 152.)

Vuori on tehnyt havaintoja prima vista -taidon eri tasoista noin kymmenvuotiaitten pianonsoittajien keskuudessa:

1. *TASO: Nuotteja lukemaan opetteleva lapsi lukee aluksi pelkkiä säveltasoja, joten rytmi muodostuu joko tasaiseksi tai muokkautuu sen mukaan, miten nopeasti soittaja löytää seuraavan oikean nuotin. Soitossa on paljon toistoa ja katkoja.*
2. *TASO: Soittaja lukee säveltasoja, mutta oivaltaa, että sävelten välillä pitäisi vallita jonkinlainen rytmisen suhde. Hän soittaa joko aivan*

omilla rytmeillään tai nuottikuvan rytmejä muistuttavilla rytmeillä. Soitossa on toistoja ja katkoja.

3. *TASO: Soittaja lukee isompia kokonaisuuksia, jotka ovat rytmisesti ja melodisesti relevantteja, mutta eivät riittävästi vastaa nuottikuvaa. Soittaminen etenee suhteellisen hyvin.*
4. *TASO: Soittaja lukee tarkasti säveltasoja ja rytmejä. Hänellä on sisäinen pulssi, jonka varassa hän etenee. Hän pyrkii toteuttamaan fraaseja, nyansseja, jne. (Vuori 1991, 3.)*

Samanikäiset soittajat lukevat siis nuottia hyvin eritasoisesti. Aloittelijan tasolla oleva nuotinlukija joutuu ponnistelemaan pitääkseen hallinnassa käsien liikkeit, silmien liikkeit, nuottien nimet ja etenemiskohdan (Vuori 1991, 20). Joissain tapauksissa prima vista -soittaja seuraa oikeaa rytmiä, mutta soittaa vääriä ääniä. Tämän perusteella siis ei voida sanoa, että sävelkorkeuksista soittaminen kehittyisi ajassa tapahtuvaa rytmin seuraamista nopeammin, eikä myöskään toisin päin. (Vuori 1991, 115.) Hyvään nuotinlukuun kuuluvia ominaisuuksia ovat visuaalisen hahmotuskyvyn lisäksi nähdyn yhdistäminen säveltasoihin, käsitteisiin ja ajallisiin rakenteisiin. Soiva mielikuva auttaa nuottitekstin prosessoinnissa. (Vuori 1991, 111.) Tämä tarkoittanee sitä, että musikaalisuuteen liittyvä kyky kuulla musiikkia sisäisesti auttaa nuotinluvussa parempiin tuloksiin kuin mihin päästään, jos soivaa mielikuvaa ei ole. Tosin olen havainnut, että joskus alkeistason oppilaista lahjakkaimmat lukevat nuottia huonommin kuin vähemmän lahjakkaat.

Tavallisissa soittotuntitilanteissa ja tutkintotyypisissä arviointitilanteissa esiin tulee vain kuultu lopputulos siitä monitahoisesta prosessista, jota soittaja käy läpi soittosuorituksen aikana. Hyvin ohjeistetut tavoitteelliset, määrätietoiset ja reaktiokykyä harjoittavat tehtävät lisäävät oppilaan valmiutta itsenäiseksi nuotinlukijaksi. Jollei tällaisia harjoituksia tehdä ja nuotinlukua tavoitteellisesti opeteta, onko ylipäätään oikein mitata arvosanoin oppilaan prima vista -taitoa?

2.3 Tavoitteena sujuva nuotinlukutaito

On mielekkäämpää soittaa, kun oppii vaivatta löytämään oikeat sävelet soittimesta nuottien avulla. Nuoteista saa selvää, ja sen myötä mahdollisuudet musisoida avautuvat rajattomina soittajan eteen. Hyvä nuotinlukija voi valintojensa mukaan täysin itsenäisesti tutustua uusiin kappaleisiin. Sujuvuus nuotinlukuun joillakin

soittajilla vain loksahda kohdalleen jossain harrastamisen vaiheessa ilman, että sitä sen tietoisemmin on harjoiteltu. Kaikkien kohdalla niin ei kuitenkaan näy tapahtuvan. Toistaiseksi ei ole selvyyttä siitä, onko tarkoituksenmukainen, hahmoin ja kokonaisuuksiin huomiota kiinnittävä nuotinlukutapa kaikkien saavutettavissa vai ei. (Vuori 1991, 20.) Valmiustasoa kannattanee joka tapauksessa jokaisen oppilaan kohdalla pyrkiä nostamaan, koska se valmentaa häntä sellaiseksi muusikoksi, joka pystyy muun oleellisen ohella itse soittamaan läpi erilaista ohjelmistoa ja valitsemaan siitä, mitä haluaa opetella soittamaan. Jos nuotteja ei opi lukemaan, musiikin mestareiden teoksiin tutustuminen on hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta.

Kun nuottikuva ja käsien liikeradat sujuvat automaattisesti, on saavutettu sujuva nuotinlukutaito. Tällöin soitto näyttää, tuntuu ja kuulostaa vaivattomalta. Soittaja suhtautuu vieraaseen nuottiin kuin tekstinlukija mihin tahansa tuntemattomaan tekstiin. Soittajan suoritus on näin verrattavissa sujuvaan sisälukuun. Valitettavasti harrastajista kaikki eivät koskaan pääse tähän vaiheeseen, vaan kyseessä on vain osa valikoituneita harrastajia. Musiikkiopiston päättötodistuksen saa liian usein sellainen pianisti, joka ei pysty pyydettyä soittamaan yksinkertaista kappaletta, kuten ”Paljon onnea vaan”. Hän on opettajan johdolla viikkokaupalla harjoitellut vaativaa ohjelmistoa, turvautumatta kuitenkaan ollenkaan nuotteihin.

Sujuva nuotinlukutaito edellyttää Wolfin mukaan tiedon organisointia (Wolf 1976, 146, 161). Hyvät prima vista -soittajat katsovat edelle soittaessaan, mutta edelle katsominen ei sinänsä vielä takaa sujuvaa lopputulosta. Kyse on toimintatavoista ja valinnoista, joita hyvä ja huono lukija tekevät toimintansa aikana. Hyvä nuotinlukija osaa katsoa nuottitekstiä hahmoina, kuten sekvensseinä, teemoina tai tuttuina harmonisina kulkuina, kun taas huono lukija takertuu yksittäisiin merkkeihin. (Vuori 1991, 17–19.)

Sujuva prima vista -taito on ilman muuta hieno etu muusikolle, mutta jos ensimmäinen soittokerta ei vielä olekaan puhdas virheistä, nuotinlukutaidon voitaneen sanoa olevan hyvä, jos kuitenkin toinen, kolmas tai neljäs kerta antaa riittävän mielikuvan ja viitteitä siitä, miten kappale tulee soittaa. Siten sujuva nuotinlukutaito ja erinomainen prima vista -taito eivät ole aivan sama asia. Jos

soittaja ylipäättään tietää, että oudon kappaleen nuottiteksti avautuu hänelle muutaman harjoittelukerran jälkeen suhteellisen vaivattomasti, hän asennoituu vieraisiin nuotteihin avoimesti ja laajentaa mielellään musiikillista yleissivistystään tutkimalla itsenäisesti erilaista nuottimateriaalia.

2.4 Yhteenveto

Alkeisoppilas lukee alussa kahta tai kolmea nuottia (usein c, d, e) melko sujuvasti, mutta puolta vuotta myöhemmin tilanne saattaa olla toinen. Silloin moni oppilas soittaa vaikeampaa nuottimateriaalia kuin osaa lukea. Vuoden päästä ollaan aiempaa vielä enemmän jäljessä. Helpot kappaleet opitaan nopeasti ulkoa, ja siinä vaiheessa nuotinlukutaito ei harjaannu. Kun kappaleet vaikeutuvat ja sävellysten ambitus kasvaa, lukeminen muuttuu yhä hankalammaksi ja soitto alkaa kangerrella. Harvoin on niin, että soittokirjan kappale toisensa jälkeen sujuu hyvin nuottia luettaessa. Siksi oppilas tarvitsee tukitoimenpiteitä.

Nuotinlukutaidon omaksuminen edellyttää useimmissa tapauksissa kerta toisensa jälkeen toistettavia harjoituksia, joihin tarvitaan ajallista prosessointia. Koska nuottikirjoitusjärjestelmä on erittäin monimuotoinen ja kattava vastaavuudessaan kuuluu musiikkiin, sen opettamiseen kannattaisi kiinnittää järjestelmällistä huomiota. Suurimpaan osaan suurten säveltäjien teoksia pääsee käsiksi parhaiten konserteissa kuuntelemisen ja äänitteiden antamien mahdollisuuksien ohella juuri nuottien kautta, joten on perusteltua panostaa siihen, että nuottien hahmottaminen helpottuu soittotaidon kehittymisen rinnalla. Viivaston valloittaminen on taistelutanner, jossa opettaja valtaa uusia alueita yhdessä oppilaan kanssa. Saadakseen ensin tuntumaa viivastoon oppilaan on opittava hahmottamaan eri sävelkorkeudet. Samanaikaisesti rytmiset alkeet on opeteltava, jotta säveltasosta toiseen eteneminen kuulostaisi musiikilta, eikä vain yksittäisiltä ääniltä.

Jos perinteisessä lastenlaulussa *Jänis istui maassa* sävelet eivät seuraa perussykettä ja erilaisia aika-arvoja, laulu ei kuulosta siltä miltä sen pitäisi. Perussykkeen sisällä ajankäytön merkitys korostuu: kappale ei kuulosta oikealta ilman oikeita rytmejä. Peräkkäiset nuotit eivät vielä paljasta kappaletta, vaikka ne olisivat oikeassa järjestyksessä. Ajallinen prosessointi tarkoittaa siis sitä, että

yksittäisistä elementeistä syntyy merkityksellinen kokonaisuus. Soittaja ei pysty toteuttamaan oikeaa rytmiä, jos hän ei ehdi hahmottaa sävelkorkeuksia ”ajoissa”. Musiikkia nuoteista luettaessa yksittäisten sävelkorkeuksien merkitys muotoutuu nimenomaan suhteessa oikeaan ajoitukseen, joka soittajan on huomioitava joka ikisen äänen kohdalla.

3 EVÄITÄ JA ESTEITÄ NUOTINLUKUTAIDON OPETTAMISELLE

3.1 Opetuksen painotus

Noin kahdenkymmenen vuoden ajan alkeiskirjat ovat uudistuneet ja pedagogiset haasteet on tiedostettu entistä syvemmillä tavalla. Koulutuksen sisältöä ja painopistettäkin on muutettu. Mekaanista soitonoppimista ja nuotteihin nojautumista ei pidetä nykyisin niin tavoiteltuna kuin ennen, vaan soitonopetuksessa korostetaan luovuutta, elämyksellisyyttä ja oppilaslähtöisyyttä. Pyritään siihen, että lapsi pääsee ensimmäisestä soittotunnista lähtien ihan oikeasti musisoimaan, eikä pitkästy hankalilta näyttävien nuottien ääressä. Ajatus on lähtökohdaltaan hieno, mutta mallista soittavan pikku pianistin välittömät onnistuneet soittosuoritukset saattavat johtaa opettajan harhaan. Koska tulos on niin palkitseva, oppilaan nuotinlukutaito saattaa jäädä kokonaan vaille huomiota, ja vasta prima vista -näyte paljastaa nuotinluvun tason.

Tuntuu siltä, että kaikki musiikkiopiston oppilaat eivät joudu tai pääse ajoissa kohtaamaan nuotinluvun ongelmallisuutta omassa kehityksessään. Se näyttää johtavan siihen, että oppilaalle ei synny tutkivaa ja kiinnostunutta asennetta musiikkia edustavia nuotteja kohtaan. Nuotinlukutaidon opetteluun tuo mielekkyyden se, että soittaja haluaa löytää mielenkiintoista musiikkia tuon mustavalkoisen nuottisekamelskan takaa. Jos oppilas on päässyt jo todellisen musisoinnin makuun, motivaatio ei enää helposti herää, kun pitää soittaa nuoteista kappaleita, jotka ovat saavutettuun soittotaitotasoon nähden yksinkertaisia ja vaatimattoman kuuloisia.

Opetuksen painotus kuvaa sitä, mitä opettaja pitää tärkeänä. Soittotunnin innostavassa ilmapiirissä oppilaalle tarjotaan työkalut itsensä ilmaisemiseen niin opettajan kanssa kahdestaan kuin yksin ja ikätovereittensa kanssa musisoiden. Hyvän soittotunnin ilmapiiri on leppoisa, ja opettaja pyrkii välttämään turhan tiedon tarjoamista oppilaalle. Samalla oppilasta ohjataan löytämään paras potentiaali itsestään. Lisäksi laajempaan vastuullisuuteen kuuluu oppilaan

nuotinlukutaidon tietoinen kehittäminen. Vaikka omassa työssäni näen joidenkin oppilaitten kohdalla hyvät mahdollisuudet edetä kappaleiden kanssa vauhdikkaammin alussa, olen kuitenkin päätenyt ratkaisuun, jossa alussa mennään musisoinnissa maltillisemmin eteenpäin, ja oppilas lukee tai ainakin pyrkii lukemaan niitä kappaleita, joita soittaa.

Elämyksellisyys tulee silloin sellaisten onnistumisen kokemusten kautta, joissa opettaja vain iloitsee oppilaan kanssa onnistuneesta lukusuorituksesta ja nuotinlukutaidon kehittymisestä. Sen sijaan huomio ei pitäisi kiinnittyä liian paljon kappaleen vaikeusasteeseen ja siihen, millaista elämyksellisyttä tuotettu musiikki tuo lapselle. Elämyksellisyys toki on oppilaalle tärkeää, mutta hän voi saada sen soittotunnilla muustakin kuin musiikista. Koulun aapisesta lukemaankaan oppivalle lapselle teksti ei ole sisällöltään alussa vielä oikeastaan ollenkaan mielenkiintoista, mutta se ei häntä haittaa yhtään. Hän vain kokee riemua siitä, että osaa lukea, ja lukee siksi ihan mitä tahansa. Meidän olisi saatava soitto-oppilaamme suhtautumaan nuottitekstiin yhtä innokkaasti.

Jotkut opettajat pyrkivät opettamaan taitaville oppilailleen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa vaativia kappaleita. On hyvä kuitenkin tiedostaa, että tällaisen päämäärän tavoittelussa saattaa olla riski nuotinluvun oppimiselle. Nuotinlukutaidon, kuten tietysti muidenkin osa-alueiden kehittymistä olisi seurattava ja siihen puututtava muulloinkin kuin tasosuorituksiin liittyvän prima vista -näytteen yhteydessä. Sen rinnalla olisi tarjottava keinoja, jotka helpottaisivat oppilaitten nuotinlukutaidon omaksumisen prosessia. Jos opettaja hyväksyy sen, että oppilaan soittotaidossa tekninen ja musiikillinen kehittyminen on hitaampaa alussa ja että tunneilla otetaan aikaa nuotinluvun ajallista prosessointia kehittäviin harjoituksiin, saadaan paremmat lähtökohdat opettajasta riippumattomalle, itsenäiselle musisoinnille. Mikäli oppilaan valmiudet riittävät, aikanaan ohjelmistoon tulevat myös musiikillisesti, teknisesti ja tulkinnallisesti haastavat kappaleet. Opettajien tulisi kantaa vastuu nuotinlukutaidon opettamisesta, mutta kuinka se käytännössä oikein tulisi tehdä?

3.2 Pianon alkeiskirjojen anti nuotinluvun opetukseen

Seuraavaksi tarkastelen kuutta pianon alkeiskirjaa nuotinluvun opetuksen näkökulmasta. Olen käyttänyt kaikkia näitä kirjoja opetuksessani. Kirjat ovat *Suomalainen Pianokoulu, alkusoitto*; *Pianon avain 1*; *Pieni pianisti 1*; *Lukutunti pienelle pianistille*; *Vivo piano* sekä *Pianokoulu Musikatti*. Jokaisessa näistä kirjoista tai niiden oheismateriaalissa tuodaan esiin jollakin tavoin koskettimien ja nuottien nimet, rytminimet ja kokonuoitin jakautuminen osiin sekä sykkeen käsite. Näiden käsitteiden omaksuminen on toki perusedellytys nuotinluvun hallinnalle. Nuoteista lukemaan opetteleva soittaja saa näin käyttöönsä perustyökalut,, joita voisi ehkä verrata lukemaan oppivalla lapsella kirjaimiin ja hitaan lukemisen logiikan ymmärtämiseen. Kuitenkin, kuten tavallista tekstiä lukemaan opetellessa, nuotinluvun oppiminen vaatii saman toiminnan toistoa ja ajassa tapahtuvia harjoituksia enemmän kuin näistä kirjoista olen löytänyt.

Kaikille alkeiskirjoille on yhteistä se, että niiden ensimmäisissä luettaviksi tarkoitetuissa kappaleissa esiintyy aluksi vain kahta tai kolmea nuottia. Kirjan edetessä nuottien ambitus laajenee asteittain, kunnes ollaan parissa oktaavissa. *Vivo pianossa* (Jääskeläinen & Kantala 2003) ja *Pienessä pianistissa* (Holopainen, Hynninen, Laamanen, Vapaavuori) on tarkoitus soittaa rinnakkain nuottitekstiltään lapselle haastavia, korvakuulolta soitettavia kappaleita ja helppoja, nuoteista soitettavia kappaleita.

Suomalaisen Pianokoulun tekijät mainitsevat alkusoitto-osan esipuheessa, että opettaja tekee nuotinlukua harjoiteltaessa tehtävät oppilaan vihkoon (Lehtelä, Saari & Sarmanto-Neuvonen 2002, 6). Tehtävä jää siis kokonaisuudessaan opettajan vastuulle, kirja ei siihen tarjoa ratkaisua. Muutamassa musiikin teoriaa valottavassa tehtäväsivussa, ”puuhapahvissa”, on kirjallisia nuottiharjoituksia. Lisäksi sarjaan kuuluu *Puuhavikko*, jota käyttämällä voi harjoituttaa musiikinteorian alkeita. Varsinaisia ajassa tapahtuvia nuotinlukua edistäviä harjoituksia ei ole.

Pianon avain 1:ssä takakansi lupaa, että kirja kehittää nuotinlukua (Juris, Liu-Tavastjerna & Louhos 1995). Kirjassa esitellään musiikin teorian aloituspaketti

sorminumeroineen, rytmeineen ja viivastoineen, mutta nuotinlukua ajallisena prosessina kehittäviä harjoituksia en siitä löydä.

Kirjassa *Pieni pianisti 1* (Holopainen ym.) tekijät toteavat, että nuotinluvun oppiminen ja soittotaidon kehittyminen eivät kulje käsi kädessä. Kirjassa on sekä korvakuulolta soitettavia tehtäviä, joiden nuotteja oppilaan ei odoteta lukevan, että nuotinlukuharjoituksiksi tarkoitettuja yksinkertaisia kappaleita. Kirjan rinnalle kuuluvan tehtäväkirjan tehtävät helpottavat hahmottamaan musiikin perustyökaluja, mutta ajassa tapahtuvia harjoituksia ei ole. Kappaleiden lisäksi kirjassa ei tule esiin nuotinlukua käytännössä edistäviä tehtäviä.

Lukutunti pienelle pianistille (Ahonen & Rouhe 1983) on aiempia enemmän suuntautunut nuotinluvun saloihin. Opettajaa kehoitetaan kirjan takaosan tekstiosassa askartelemaan ohjeiden mukaan konkreettista opetusmateriaalia. Siinä nuotinlukemisen haaste on tiedostettu. Harjoitusten valikoima on kuitenkin suppea. Opettaja päättää itse, ryhtyykö askartelemaan suosituksen mukaan. Valmista oheismateriaalia ei ole.

Vivo pianossa (Jääskeläinen & Kantala 2003) on hauskoja tehtäviä bingopelistä lähtien, mutta kun tehtävät on kertaalleen tehty, niitä ei voi enää käyttää uudestaan rutiinin saamiseksi. Samat tehtävät olisikin hyvä olla jossain muussa muodossa kuin kirjan sivulla täytettävänä, jotta niistä olisi pitempikestoinen hyöty. Sinänsä siis tässä kirjassa on toimivia oivalluksia, joilla opettaja voi auttaa nuorta soittajaa hahmottamaan harrastuksessaan esiin tulevia nuotinluvun perusteita.

Pianokoulu Musikat (Kaihola, Kilpiö & Leukumaavaara 2002) cd-rom-levyssä on pelejä, joissa on reagoitava nopeasti ja oikein, jos mieli saada hyvät pisteet. Ajassa tapahtuvia harjoituksia on mukana. Jos peleissä ei reagoi tarpeeksi nopeasti, menettää pisteitä. Opettaja saa ohjeet pyytää vanhempia tulostamaan oppilaan pelipisteet ja tuomaan tulosteet tunnille. Jos näin tapahtuu, tämä auttaa opettajaa kontrolloimaan pelikertoja. Kuitenkin, näkemällä pelisuorituksen tuen tarve täsmentyisi, ja opettaja voisi tehokkaammin auttaa oppilasta eteenpäin. Jos opetusluokassa ei ole tietokonetta, harjoitusten tekeminen jää kotiin, jolloin opettajan on vaikea seurata, kuinka oppilas edistyy ja pelaileeko hän ollenkaan.

Mikäli tietokoneen käyttö soittotunnilla on mahdollista ja opettaja näkee tunnilla oppilaansa suoriutumisen peleissä, tätä ongelmaa ei ole.

3.3 Suzuki ja Kodály – kaksi ääripäätä

Musiikinhistoriassa tunnetaan useita musiikinopetusmetodeita. Metodi tarkoittaa menetelmää, tapaa suorittaa järjestelmällisesti ja suunnitellusti, askel askeleelta edistyvä toiminta, jossa saavutetaan tavoite (Ahola, Kuhlman & Luotio 1997, 537). Monista vaihtoehdoista olen valinnut kaksi suomalaisessa soitonopetuksessa paljon käytettyä metodia peilaamaan nuotinluvun huomioon ottamisen eri muotoja. Ne ovat Japanista lähtöisin oleva Suzuki-menetelmä ja Unkarista tuleva Kodály-menetelmä. Nuotinluvun opettamisessa metodit ovat keskenään hyvin erilaisia.

Suzuki-menetelmän kappaleet ovat *Suzuki piano school* -kirjassa (1978), mutta oppilaat eivät soita kirjan nuoteista, vaan korvakuulolta ja mallista. Suzuki-menetelmässä onkin perusteltuja päämääriä, jotka koskevat kuuntelua, sävyjä ja tekniikkaa, ja maailmalla on loistavia muusikkoja, jotka ovat aloittaneet Suzuki-menetelmällä. Metodien lähtökohtana on kehittää lapsen suhdetta elävään musiikkiin kuuntelemalla ja itse tuottamalla. Suzuki vertaa varhaista suhdetta musiikkiin lapsen luonnolliseen suhteeseen omaan äidinkieleensä. Lapsi puhuu paljon ennen kuin lukee, ja samoin Suzuki-menetelmässä oletetaan, että lapsi kuulee musiikin ja soittaa sitä ensin, ja vasta myöhemmin tulee nuottien lukemisen aika. Suzukin kirjoittamassa kirjassa *Rakkaudella kasvatettu* (2000) puhutaan monipuolisesti lapsen muusikkouden kehittämistavoista, mutta ei nuotinluvusta. Suzuki näkee, että varhaiset kokemukset musiikista ovat yhtä tärkeitä lapselle kuin varhaiset kokemukset omasta äidinkielestään. Olisi loogista, että hän rinnastaisi myös kirjoitetun ja luetun kielen sekä kirjoitetun ja luetun musiikin keskenään. Sitä hän ei kuitenkaan missään vaiheessa tee.

Mallista ja kuulonvaraisesti opettaminen puoltaa ehdottomasti paikkaansa sopivasti annosteltuna. Soittoteknisiä taitoja opeteltaessa se on suorastaan avainasemassa, ja musiikin sävyjä ja sisäistä kuulokuvaa etsittäessä oppilas ilman muuta tarvitsee opettajan esimerkkejä. Lisäksi aloittelevan oppilaan on

mukavampi ja helpompi oppia soittamaan mallista kuin tuskailla nuottien kanssa. Kun opettaja antaa kuulokuvan kappaleesta ja pianosta puhuttaessa näyttää sormien liikkeitä ja paikat koskettimilla, oppilas seuraa mielellään mallia ja matkii opettajaa. Siten hän oppii paljon nopeammin, kuin jos hän saman kappaleen kohdalla yrittäisi seurata nuotteja. Säännöllisen mallioppimisen tuloksena oppilaan tekninen ja musiikillinen taso harppaa monta askelta nuotinlukutaidon edelle, ja se onkin Suzuki-menetelmän heikko kohta. Nuotinlukutaidon oppiminen on periaatteessa yhtä mahdollista muutaman vuoden harrastaneelle Suzuki-oppilaalle kuin kenelle tahansa, mutta onko oppilaalla siihen enää motivaatiota? Saadessaan nuotit eteensä oppilas saattaa miettiä, miksi vaikeannäköistä nuottikuvaa pitäisi ymmärtää, jos on olemassa helpompikin tapa oppia soittamaan. Haasteena onkin korvakuulolta tai mallista oppimisen rinnalla tehdä nuottiharjoitukset oppilaalle mielenkiintoisiksi ja saada hänet vakuuttuneeksi nuotinlukutaidon tarpeellisuudesta.

Kodály on antanut mittavan panoksensa unkarilaiseen kansanlaulupohjaiseen musiikkikulttuuriin. Hänen menetelmänsä on saanut suomalaisen versionsa muun muassa maassamme vaikuttavan Géza Szilvayn jalanjäljissä. Suomalaisten tekijöiden Kodály-menetelmään perustuva metodinen opas *Luku- ja kirjoitustaito* soveltaa käytäntöön unkarilaisia opetuksen linjoja. Kodály'n omia sanoja on lainattu kirjan alkusanoissa näin: ”Yhtä vähäiseksi kuin yleinen kulttuuri jäisi ilman luku- ja kirjoitustaitoa, yhtä vähäiseksi jää musiikkikulttuuri ilman kansojen syviin riveihin levitettyä musiikin luku- ja kirjoitustaitoa.” (Hakkarainen & Hyytiäinen-Kesävuori 1994, 5). Tässä ymmärrän Kodály'n ilmaisevan huolensa ja huomionsa siitä, että nuotinluku on taito, jonka merkitystä ja opetusta on aliarvioitu. Hän on luonut metodin, jossa hyvinkin perusteellisesti ja perinteestä poikkeavalla tavalla lähdetään tutustumaan nuottien maailmaan. Solmisaatioiden vahva hyödyntäminen, värikkäät viivastot ja lapsen maailmaan sopivat karhu, isä, äiti ja lintu ovat Kodály-menetelmän tunnusmerkkejä.

Aloittaville pikkupianisteille Kodály-menetelmää avataan Arja Suorsa-Rannanmäen kehittämän colour keys -systeemin myötä kirjassa *Pianon ABC* (Suorsa-Rannanmäki, 1992). Opettajan tehtävä on tässä menetelmässä auttaa lasta kehittymään sisäisessä kuuntelemisessa ja kuulemisessa solmisaatioita käyttäen.

Nuottien reaalinimiä aletaan käyttää vasta myöhemmin. Kirjan alussa nuottikuva on hyvin pelkistetty ja nuottiviivastostakin on esillä vain yksi viiva. Visuaalista monimutkaisuutta on vältetty mahdollisimman pitkälle, ja hahmottamista helpotetaan viivaston viivojen väreillä.

Menetelmä on varmasti perusteltu, ja voidaan todeta, että se on tuottanut hyviä tuloksia. Toisaalta vaatii opettajalta aika syvällistä asiaan perehtymistä ja solmisointilaulun hallitsemista, ennen kuin hän voi sitä menestyksekkäästi oppilaittensa kanssa käyttää. Jos opettaja solmisi sujuvasti ja opettaa taidon oppilailleen, oppilas voi saada nuotinlukemiselle oikein hyvät perusteet tämän metodin avulla. Ajassa tapahtuvia tehtäviä ei tosin raportoida tässäkään pianokirjassa, mutta ne tulevat ehkä esille runsaan laulamisen ja solfaamisen myötä. Oppilaan päästessä kirjan loppuun opettajan kyky vahvistaa nuotinlukutaidon kehittymistä tämän metodin kautta paljastuu. Tavallisten nuottien tullessa mukaan selviää, pärjääkö lapsi mustavalkoisen nuottiviivaston kanssa.

3.4 Kuvionuotit

Kaarlo Uusitalo alkoi kehittää kuvionuottijärjestelmää 1950-luvulla, ja tämän vuosituhannen puolella merkistö on vakiintunut ja tullut tunnetuksi ympäri Suomen. Kuvionuotit on perinteistä nuottikirjoitusta helpommin lähestyttävä tapa aloitella musisointia. Ne ovat syntyneet tarpeesta tuoda musiikin oma tuottaminen myös vammaisten ja muiden erityisryhmien ulottuville. Kuvionuotteja käytetäänkin menestyksellisesti monenlaisessa kuntoutuksessa ja koulujen musiikin opetuksessa. Käytännön musisointiin päästään kuvionuottien avulla huomattavasti pienemmin ponnistuksin ja taidoin kuin perinteisen nuottikirjoituksen parissa. Hahmotusta auttavat muodot ja värit, esimerkiksi rytmi näkyy pitkillä aika-arvoilla pitempinä värilaatikkoina kuin lyhyempien aika-arvojen nuotit.

Kuvionuotit muodostavat toimivalta tuntuvan kokonaisuuden, ja alkeistason soittaja voikin saada saman informaation kuin perinteisistä nuoteistakin. Pidemmälle mentäessä perinteinen nuottikirjoitus on kattavampi tapa merkitä

nuotti-informaatiota (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 54). Kyse onkin kohderyhmästä. Kuvionuotit on suunnattu alun perin sellaisille, joilla ei katsota olevan edellytyksiä oppia perinteistä nuottikirjoitusta. Tosin on huomioitava, että koska kuvionuoteissa käytetään pohjana perinteistä nuottikirjoitusta, käyttäjä voi valmiuksien ja kiinnostuksen mukaan myöhemmin siirtyä lukemaan tavallisia nuotteja. (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 5.)

Kuvionuoteista siirtyminen tavalliseen nuottikirjoitukseen on mahdollista ja prosessin helpottamiseksi on kehitetty välivaiheita. Kuinka kivuttomasti siirtymä systeemistä toiseen eli kuvionuoteista perinteiseen nuottikirjoitukseen sitten käytännössä sujuu? Aiheesta on tehty jopa väitöskirja (Vikman 2001) ja oma oppimateriaalinsa (Vikman & Kaikkonen 1999). Väitetään, että välivaihetta on helpotettu niin paljon, että oppilas ei koe toisenlaisen nuottikirjoituksen oppimista liian työläänä (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 44).

Jos näin on, kuvionuotit ovat varteenotettava vaihtoehto soiton ja nuotinluvun opettelemiselle. Toisaalta on riski, että sellainen pärjäävä oppilas, jolla on ollut mahdollisuus oppia kuvionuotit, ei jaksakaan myöhemmin kaivautua tavallisten nuottien maailmaan, vaikka hänellä olisi siihen edellytykset. Silloin ohjelmisto jää ehkä suppeammaksi kuin se perinteisen nuottikirjoituksen parissa alusta asti opiskelleella on. Molemmissa tapauksissa tosin opettajan tapa opettaa nuotteja vaikuttaa asiaan. Vaikka oppilaan on helppo hahmottaa kuvionuotteja ja soittaminen niitä lukemalla sujuisi, perinteisiin nuotteihin siirryttäessä joudutaan kysymään, onko soittaminen sujuvaa vai tarvitsisiko oppilas tukitoimia.

3.5 Yhteenveto

Pianokoulu Musikatin (Kaihola, Kilpiö & Leukumaavaara, 2002) tietokonepelit johdattelevat lapsen hausalla tavalla nuotinluvun haasteiden keskelle, mutta konkreettista soittotunnille soveltuvaa materiaalia ei ole. Tunneilla olisi kätevää olla jotain sellaista materiaalia tai välineistöä, jota opettaja voi kaivaa esiin aina tarpeen mukaan. *Pianokoulu Musikatin* cd-romissa on eri pelivaihtoehtoja, joita omat oppilaani ovat kommentoineet. Osa pelityypeistä on heidän mielestään selkeämpiä ja helpompia kuin toiset. Samat pelit vaikeutuvat kappaleiden tullessa

haastavammiksi. Hyvin tehdyt tietokonepelit voivat auttaa lasta oppimaan, jos pelejä vain pelataan ahkerasti. Pääasiallinen vaikutelmani on, että pelejä pelataan mielellään. Tosin selityksiä, miksi niitä ei ole pelattu, on oppilaitten lisäksi myös vanhemmilla: milloin kaiuttimet ovat rikki, milloin ohjelmat ovat jumissa tai milloin on ollut muita teknisiä tai käytännön ongelmia. Tällöin oppiminen pelien kautta estyy.

Kritiikkini *Pianokoulu Musikatin* peleistä kohdistuu sävelkorkeuksien, nuottien nimien ja koskettimien yhdistämiseksi luotuihin kirsikka- luumu- ja rypälemuistipeleihin. Oppilaani ovat kokeneet ne vaikeiksi, koska miettimisaikaa ei ole, ja tulostetuista pelimerkinnöistä päätellen moni oppilas on joutunut vain arvailemaan oikeita vastauksia sattumanvaraisesti. Näiden muistipelien ongelmana on mielestäni se, että löytääkseen helposti pareja ainakin osa oppilaista tarvitsisi muitakin valmistavia harjoituksia kuin alkupään helpommat kirsikka-, luumu- ja rypälepelit. Toisaalta on vielä niinkin, että vaikka nuotit tunnistaakin kiitettävästi, ei se vielä riitä pisteiden nousuun pelissä, vaan oppilaan on muistettava nopeasti myös niiden sijainti nurinpäin olevien korttien rivissä. Tämä tekee näistä muistipeleistä turhan vaikeita, ja ne ovat siksi jopa itsellenikin haasteellisia.

Pianokoulu Musikatti tietokonepeleineen ansioituu mielestäni joka tapauksessa parhaiten pianon alkeiskirjojen nuotinlukemisen tehtävissä. Myös *Lukutunti pienelle pianistille* pyrkii askarteluohjeineen tietoisesti johdattamaan oppilasta nuotinluvun peruselementtien äärelle. Olen itsekin seurannut noita ohjeita opiskeluaikani, ja minulla on vielä sen aikaiset materiaalit tallella. Luultavasti olen saanut omalle materiaalilleni kimmoketta juuri tämän kirjan takaosassa olevasta opettajaa neuvovasta tavasta perehdyttää lapsi nuottien maailmaan. Kuitenkin myös näitä kirjoja oppimateriaalinaan käyttävät oppilaat hyötyisivät mielestäni monipuolisemmista ajallista prosessointia harjoittavista lisätehtävistä. Muissa esitellyissä kirjoissa on lähinnä yksittäisiä kirjallisia tehtäviä, joiden varaan vastuullinen opettaja ei nuotinlukutaidon oppimista jätä.

Kodály-menetelmän tai kuvionuottimenetelmän värikkästä nuottikirjasta siirtyminen tavallisiin nuotteihin sujuu menetelmien kehittäjien mukaan kivutta. Siten menetelmät näyttävät tarjoavan loogisen lähestymistavan nuotinluvun

oppimiselle. Opeteltaessa väreistä pois nuottien ajallista prosessointia harjoittava materiaali voisi kuitenkin helpottaa oppilasta ja tukea oppimista. Kodály-opettajaksi kouluttautuminen on pitkä tie sellaiselle, joka ei vielä ole opetellut sujuvaa solmisaatiotaitoa. Vaikka Kodály-metodi tai kuvionuottimenetelmä ehkä muuten antaisivat hyviä tuloksia oppilaiden nuotinlukutaidosta muun musisoinnin yhteydessä, olen kuitenkin itse lähtenyt etsimään keinoja sellaiselta alueelta, jossa minulla jo oli osaamispohjaa.

4 MALLIA KOULUMAAILMASTA

4.1 Lukutaidon ja nuotinlukutaidon yhtäläisyyksiä

Harvoin näkee tai kuulee puhuttavan nuotinlukutaidon yhteydestä lukutaitoon. Kuitenkin niillä on yhteisiä tekijöitä. Kummallakin on pohjana symbolinen merkkijärjestelmä, jossa ääntä tai äännettä vastaa omanlaisensa merkki. Molemmissa oppimisprosessia helpottaa huomattavasti kirjainten ja numeroiden tuntemus. Koulussa pyritään siihen, että lapsi oppii lukemaan ensimmäisen luokan aikana. Soitonopettajatkin voisivat ottaa tavoitteeksi, että ensimmäisen tai vaikkapa kahden ensimmäisen harrastusvuoden aikana nuotinlukutaidon perusteet olisivat hallussa. Siihen voisi kuulua vaikkapa kahden oktaavin nuottien nopea nimeäminen, rytmin peruskäsitteiden luonteva hahmottaminen ja kahdeksasosanuotista kokonuottiin sisältävien tahtien tititoiminen.

Nuotinluku on pitemmän päälle vaativampaa kuin lukeminen, ainakin pianotekstuurissa on hahmotettava yhtäaikaan paljon enemmän kuin tavallisessa lukemisessa. Myös oppimisen ja opettamisen prosessi kestää kauemmin, koska soittamisessa edetään teknisestikin suhteellisen hitaasti. Lukemaan oppimisprosessin alimmalla tasolla kyse on äänteen ehdollistamisesta. Kun yhden kirjaimen tuottaa äänteenä, on jo kyseessä yksinkertainen lukusuoritus. Nuotinlukemista on jo yhden nuotin nopea tunnistaminen ja soittaminen. Sävelkorkeuden hahmottaminen tulee vaikeammaksi, kun nuotteja on näkyvillä kaksi tai useampi. Koska ne ovat samanlaisella ”taustalla”, eli viivastolla, ja vain nuotin nupin paikka muuttuu, eroa on monen kohdalla vaikea huomata ja hahmottamiseen menee aikaa. Oppilas menee helposti sekaisin. Olemme kaikki nähneet rinnakkain kaksi yksityiskohdiltaan runsasta kuvaa, jotka ensisilmäykseltä näyttävät samanlaisilta. Ei ole aina niin helppoa huomioda niitä pieniä eroavaisuuksia, joilla tehtävän tekijä koettaa hämätä meitä. On mahdollista, että lapsi kokee nuotit viivastopohjalla samantapaisesti.

Lapsen luku- ja kirjoitustaito muodostuu vähitellen taidoista, tiedoista ja asenteista. Tässä kehityksessä aikuisen rooli on merkittävä hänen ollessa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. (Karvonen & Rikkola 2006, 13.) Vaikka nuotinlukutaito on vain osin verrattavissa lukutaitoon, voidaan varmasti todeta, että yhtä lailla nuotinlukutaidon pohjalla vaikuttavat samat tekijät.

4.2 Lukutaidon ja nuotinlukutaidon oppimisen edellytyksiä

Jokainen lapsen maailmaan tavalla tai toisella tutustunut tietää, että lapsi on halukas oppimaan uusia asioita. Hänen omaksumiskykynsä on valtava verrattuna aikuisen kykyyn ottaa uutta tietoa vastaan. Lapsi, jolla on terve itsetunto, on ennakkoluuloton ja uskoo voivansa saavuttaa minkä taidon tahansa, kunhan vain tarpeeksi kauan yrittää. Aikuisen kannustamana hän opettelee uusia taitoja mielellään, eikä koe opetteluaihetta puurtamisena vaan ennemminkin seikkailuna.

Ei ole sattumaa, että suomalaiset lapset aloittavat koulunkäyntinsä 7-vuotiaina. Siinä iässä lapsen kehitys on saavuttanut muun muassa lukutaidon oppimista edellyttävät valmiudet. Kirjassa *Lukuleikkitaikoja* (Karvonen & Rikkola 2006) luetellaan lukutaidon oppimiselle välttämättömät kielellisen tietoisuuden sisällöt, jotka lapsen tulee ymmärtää. Lukemaan oppiakseen hänen on osattava kuunnella puhetta tarkasti ja tultava tietoiseksi sen merkityksestä. Hänen on oivallettava, että puhe voidaan jakaa osiin – lauseisiin, sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsen on myös havaittava, että puhuttu sana voidaan kirjoittaa ja kirjoitettu sana voidaan lukea ja ymmärtää, että kirjaimet edustavat äänneitä ja äänneet kirjaimia. Lisäksi käsitteistön tunteminen on tärkeää: on ymmärrettävä, mitä sanat *lukea*, *puhua*, *kirjoittaa*, *tavu* ja *sana* merkitsevät. (Karvonen & Rikkola 2006, 10–11.)

Nuotinlukuun tämä voitaneen rinnastaa niin, että voidakseen lukea nuottia soittajan on ymmärrettävä, että nuotit ovat kirjoitettua musiikkia. Lisäksi on ymmärrettävä laulamisen ja soittamisen käsitteet sekä sykkeen käsite, ja on tunnistettava yksittäisiä merkkejä, jotka liittyvät musiikin ajalliseen ominaisuuteen sekä sävelkorkeuksiin. Ensiluokkalainen soittotunnille tuleva lapsi on lukemaan oppimiselle otollisessa iässä, jollei ole jo saavuttanut lukutaitoa, ja

hänellä on yleensä valtava motivaatio lukuharjoituksiin. Se on hyvä vaihe kertoa hänelle, että hän voi myös oppia lukemaan nuottia. Sitten vain ruvetaan työhön, eikä lopeteta ennen kuin taidon perusteet on saavutettu. Kun koulun opettajilla on kirjain-, tavu- ja sanakortteja, voisi soitonopettaja käyttää esimerkiksi erilaisia nuottikortteja.

Sävelkorkeus on kuin kirjainmerkki, tahti kuin tavu ja fraasi kuin lause. Jos lapsi tietää, kuinka muuttaa kirjaimen äänneeksi, hänen voidaan sanoa osaavan lukea yksittäisiä kirjaimia, vaikkapa vokaalia ”a”. Seuraavaksi hän oppii lukemaan kahta perättäistä samaa kirjainta ”aa”. Kahden eri vokaalin yhdistyessä ”ai” lukemisen idea alkaa loksahda mielessä. Nuottia lukiessa yksittäisen nuotin nimen keksiminen hitaasti laskemalla ei ole vielä lukemista. Sen sijaan nuotin nopea nimeäminen on, sillä silloin nuotin paikka viivastolla on selvä.

Yksiviivaisen a:n muistaa silloin suoralta näkemiseltä siitä, että se on viivastolla toisessa välissä eikä vain siitä, että se on c:n, d:n, e:n, f:n ja g:n jälkeinen nuotti.

En ole koskaan törmännyt tarkkaan alkeistason sujuvan nuotinlukemisen määritelmään, mutta virheettömästi ja sykkeessä soitettu 4/4-tahti, jossa käytössä on ainakin kolme eri sävelkorkeutta neljäsosanuotein, voisi hyvinkin edustaa sellaista. Oppilaalla voisi olla vaikkapa tämän kaltaisia osatavoitteita nuotinlukuharjoituksissa. Niiden toteutuessa moitteettomasti opettaja voi antaa oppilaalle kahden tahdin mittaisen tehtävän, sitten neljän, kunnes päästään täyteen kahdeksaan tahtiin, jonka pituisia oppilaan kappaleet ja prima vista -näytteen tehtävät perustason ensimmäisessä vaiheessa usein ovat.

Nuotinluvussa on siis yhtä tärkeää kuin lukemisessa oppia ensin erottamaan eri nuotit toisistaan visuaalisella tasolla. Lukemaan opettelevan lapsen on aluksi oltava selvillä siitä, miten suussa tuntuva äänne yhtyy paperilla olevan kirjaimen muotoon, ennen kuin hän voi lukea kyseisiä kirjaimia sisältäviä sanoja. Samalla tavoin nuotinlukua opettelevan lapsen on opeteltava erottamaan nuotin visuaalinen muoto toisesta samankaltaisesta nopealla silmäyksellä, sekoittamatta e:tä vaikkapa g:hen, ennen kuin voi oppia lukemaan e:tä ja g:tä sisältävää nuottitekstiä. Lukemaan opetteleva koululainen näkee heti, että e ja g ovat erilaisia. Suomalaislapselle musiikkiaakkosten vieraat kirjaimet tuovat tietysti oman haasteensa nuottien omaksumiseen.

4.3 Koulun opetusmenetelmät musiikkiopistoon sovellettaviksi

Lukutaidon opetuksessa käytetään hyväksi lapselle jo ennestään tuttuja, pidettyjä pelejä, kuten muisti-, noppa- tai bingopelejä, joihin sisällytetään kirjainten ja sanojen hahmottamista ja vertailua (Karvonen & Rikkola 2006, 16). Pelit ovat yleisesti ottaen kaikkien mielestä kivoja ja motivoivia, ja kun niistä tehdään tarkoituksenmukainen pedagoginen sovellus, ne palvelevat erinomaisesti oppimista. Siten näitä lasta innostavia keinoja voisi perustellusti käyttää nuotinluvun opetuksessa. Esimerkiksi bingossa on upea vaihtoehtojen ja tasojen valinnan kirjo alkaen yksittäisistä merkeistä isompiin kokonaisuuksiin. Lorut ja riimit ovat rytmejä opeteltaessa hyvä apuväline, mutta soitonopettajat eivät aina osaa niitä hyödyntää sen kummemmin, koska alussa soitto etenee hitailla aika-arvoilla ja alkeiskirjoissa keskitytään neljäsosanuotteihin ja puolinuotteihin. Mutta erotettuna soittotehtävästä vastaavia harjoituksia voi kyllä tehdä soittotunneilla.

Lukemaan opettamisen tapoja on monenlaisia, ja samoin nuotinlukemisen opettamista voi lähestyä eri keinoin. Oppimiseen vaikuttavat myös värit ja kuvat, ja niitä voisi käyttää motivoitaessa lasta oppimaan nuotin lukua. Kun oppilas koulussa on tottunut värikkääseen ja kiinnostusta herättävään oppimateriaaliin, hänen mielenkiintonsa soittotunneilla saattaa latistua, jos musiikkiopistossa ei tarjota samaa tasoa. Soittokirjathan ovat toki nykyisin visuaalisesti hauskan ja innostavan näköisiä, mutta oheismateriaali, jota koulussa käytetään paljon ja pidetään siellä oleellisena, puuttuu meiltä. Olen materiaaliani valmistellessani pyrkinyt ottamaan tätä ja aiemmin tässä luvussa esiintyneitä seikkoja huomioon, ja toivon, että se vastaisi näihin tarpeisiin.

4.4 Opettajanoppaiden merkitys

Suomen musiikkioppilaitoksissa voitaisiin hyödyntää enemmän nykyisiä koulun moderneja ja luovia opetustapoja, joita kymmenettuhannet opettajat ja koululaiset ovat testanneet. Koulun oppikirjoja laajoine opettajanoppaineen on ilmestynyt paljon, ja eri kustantajat kilpailevat parhailla kirjoilla ja mielenkiintoisimmilla opetustavoilla, peleillä, tarinoilla ja kuvituksilla. Soitonopettajille ei ole opettajanoppaita, oppilaan kirjojen yhteyteen on kirjantekijä saattanut laittaa

kirjan takaosaan vain suppeasti ohjeet yksittäisten kappaleiden opettamiseen. Kannattaisikin kysyä, miksi koulujen opettajille eivät riitä pelkät oppilaan kirjat.

Tutustuin useihin eri aineiden alkuopetukseen liittyviin kirjoihin ja ihastuin löydettyäni opettajanoppaat. Ne ovat täynnä ideoita. Toisin kuin lukemista opettelevien koululaisten opettajien, soitonopettajien ei ole mahdollista käyttää apunaan ideoita täynnä olevia paksuja opettajanoppaita, jotka liittyvät oppilaan kirjaan ja kirjassa parhailaan opetettavaan asiaan. Soitonopettaja siis taitojensa ja kykyjensä mukaan joko keksii ja askartele – tai ei keksi eikä askartele – pelinsä ja leikkinsä itse, kokeilee sitten käytännössä, mikä toimii ja mikä ei, ja kenties kehittää kokemustensa pohjalta uusia käytäntöjä. Mutta ei kaikilla ole siihen tarvittavaa aikaa tai luovuutta. Eikä tarvitsisi ollakaan, jos valmista materiaalia olisi saatavilla.

Aapisten opettajan oppaita selatessa huomaa, mistä osioista lukutaito muodostuu ja mitä vaiheita lapsi käy läpi matkalla sen saavuttamiseksi. Yksityiskohtia myöten luku luvussa esitetään oppimistavoitteita tukevia harjoituksia ja perustellaan pedagogista näkökulmaa. Esimerkiksi WSOY:n sarjaan *Pikkumetsän Aapinen* (Wäre, Lerkkanen, Suoranta-Hollo, Korolainen, Parkkinen, Kirkkopelto & Ketonen 2008) kuuluu aapisen lisäksi harjoitusvihko, opettajan opas, moniste- ja kalvopohjat, cd:t sekä tarinoista että lauluista, laulu- ja leikkivihko, käsityö- ja kuvataidevihko, keppinukkepaketti, seinätaulut ja leimasimet. Tämä materiaali tukee siis hyvin kokonaisvaltaisesti lapsen oppimista eri aihealueilla. Hyvin suunnitellun oheismateriaalin motivointivaikutus on merkittävä. Opettajalle annetaan kirjan tarinoiden päähenkilöiden luonnekuvaus, esitellään kirjan aloitusjakso ja sen tavoitteet sekä kerrotaan, kuinka arvioida tavoitteiden saavuttamista matkan varrella. Mukana ovat myös valmiit kirjeet oppilaiden vanhemmille siitä, kuinka he missäkin vaiheessa voivat tukea lapsen lukemaan oppimista niin, ettei se ole ristiriidassa koulun opetustavan kanssa.

Kirja tarjoaa jokaiselle jotakin, on oppiminen sitten nopeaa tai hidasta. Jokaisella aapisen aukeamalla on sivukohtaiset ohjeet, ja lisäksi opettajan oppaan takaosassa kerrotaan luku- ja kirjoitustaidon oppimisesta aina yksittäisistä kirjaimista tavuihin, sanoihin, lauseisiin ja pitempään tekstiin. Kirjan tekijät painottavat myös kuvien merkitystä kiinnostuksen herättäjänä. Myös läksyjen tekemisen

ohjaamiseen on oma lukunsa, ja opitun arvioinnin vaiheisiin sekä oppilaan itsearviointiin tarkat pedagogiset neuvot. (Wäre ym. 2008, 221.) Syyslukukaudelle tarkoitettussa opettajan oppaassa on 223 sivua ja kalvo- ja monistepohjia 199 sivua.

Lasta innostavien pelien ja leikkien avulla tapahtuu kuin huomaamatta oppimiselle välttämätöntä toistoa. Vastaavanlaista opettajanopasta olen itse kaivannut, ja siksi pyrin osaltani vastaamaan tähän haasteeseen kehittämällä ja tuottamalla tämänsuuntaista opetusmateriaalia. Soitonopettajilla ei ole nykyisin eväin valmiuksia tarjota nuotinluvun harjoittamiseksi yhtä mielenkiintoisia oppimismenetelmiä kuin mihin oppilas on koulussa ehkä tottunut. Toisaalta jos kiinnostusta on, voi soitonopettajakin päästä tässä asiassa pitkälle jo pelkästään koulun materiaaliin pureutuen ja sitä soveltaen.

Lukemista opettavilla ensimmäisen luokan opettajilla on tietysti etunsa siinäkin, että heidän oppilaansa ovat jo vuosia ennen koulun aloittamista olleet tekemisissä kirjainten kanssa. Lapsille tarjotaan jo paljon ennen kouluikää muovisia kirjaimia tai kirjainpalikoita leikkivälineiksi. Tietysti heille myös luetaan kotona ja päiväkodissa, ja vaikka he pääasiassa katselevatkin vain kuvia, on luettu tekstikin koko ajan heidän silmiensä alla. Yleensä musiikkileikkikoulujen 5–6-vuotiaitten ryhmissä nuottien symboliikkaa käsitellään aina jonkin verran. Kuitenkaan kodin leluihin ja lapsen vapaa-ajan leikkeihin ei kuulu nuottikortteja, rytmipalikoita tai vastaavia välineitä, joiden kanssa hän voisi puuhastella ja siten samalla oppia.

4.5 Erilaiset oppimistavat

Nykyään ymmärrämme, että tieto prosessoituu eri ihmisten kohdalla eri aistikanavien kautta. Niitä ovat visuaalinen, auditiivinen ja kinesteettinen aistikanava. Lasten kohdalla on viisasta ottaa jokainen aistikanava huomioon ja hyödyntää kaikkia niitä keinoja, joiden voidaan ajatella tukevan oppimista. Juuri näin pyritään tekemään myös lukemaan opetettaessa. (Karvonen & Rikkola 2006, 17.) Nuotinluvun opettelun auditiivinen puoli liittyy musiikin kuulemisen ja kuuntelun lisäksi myös puheeseen. On tarpeellista, että lapsi a-nuotin nähdessään kuulee sanottavan a-kirjaimen. Jos hän vielä kuulee a:ta soitettavan, se vahvistaa

hänen kokemukstaan a-nuotin merkityksestä. Sisäinen kuuleminen tukee toki oppimista. Toisaalta, koska saman asian oppimistapoja on useita, ei oppiminen ole yksin sisäisen kuulemiskyvyn varassa. Jos siis kyky kuulla musiikkia sisäisesti on heikkoa, on olemassa keinoja tämän kompensoimiseksi, ettei edistyminen kokonaan kaadu sisäisen kuulemisen puutteeseen.

Visuaalista aistikanavaa vahvistavia nuotinlukutehtäviä voi myös keksiä monenlaisia. Ryhmäopetuksessa aiemmin mainittu bingo antaa siihen runsaasti hyviä vaihtoehtoja. Lisäksi esimerkiksi nuottikorteissa parien etsiminen on visuaalisen aistikanavan vahvistamista, niin myös samankaltaisuuksien havainnointi nuottikuvasta. Havainnot viivastolla teemme visuaalisesti. Niitä voidaan toteuttaa kynä–paperi-tehtävänäkin, jolloin mukaan tulee kinesteettinen eli kokemuksellinen puoli. Samoin visuaalisiin keinoihin yhdistyy kinesteettinen puoli, kun oppilas nuottikorttien kanssa työskennellessään puuhastelee samanaikaisesti käsillään opettajan pyytäessä häntä asettamaan samanlaiset kortit pareittain pöydälle tai vieden sormensa niille koskettimille, joita nähdyt nuotit edustavat.

Itsetunnon tukeminen on kaikessa oppimisessa kaikkien ja erityisesti heikosti menestyvien oppilaiden motivoija, niin myös nuotinluvun oppimisprosessissa. Hyvien strategioitten lisäksi olisi siis hyvä, jos opettaja osaisi tukea oppilaan myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On hyvä teettää lapsella tehtäviä, jotka aktivoivat kaikkia aistikanavia. Katsellen, kuunnellen, puhuen, laulaen ja sormin tunnustellen hän saa kokonaisemman ja konkreettisemmän kuvan opeteltavasta asiasta. Abstraktisuus häviää ja lapsi kokee, että voi tarrautua kiinni siihen, mikä ensin saattoi tuntua mahdottomalta. Soitonopettajien on hyvä tuntea erilaiset oppimistavat ja oppia tunnistamaan erilaisten oppijoiden tapoja käsitellä informaatiota ja ottaa vastaan uutta. Siitä on apua myös nuotinluvun opettamiseen.

4.6 Yhteenveto

Koska nuotinlukutaidolla ja lukutaidolla on yhteys toisiinsa, niiden opettamisellakin on joitakin yhteisiä piirteitä. Siksi soitonopetuksessa kannattaa enemmän hyödyntää varhaiskasvatuksen ja kasvatuksen puolella tehtyjä

tutkimuksia ja niiden seurauksena kehiteltyjä ratkaisuja. Sujuvassa lukemisessa kirjainmerkeistä syntyy merkityksellisiä sanoja ja tarinoita, ja juuri merkityksellisyyteen nuotinluvun opettamisessakin tulisi pyrkiä: yksittäisistä nuoteista syntyvät säkeet ja kokonaiset kappaleet. Pelkistä merkeistä saadaan irti muutakin kuin yksittäisiä ääniä – musiikkia. Olisi pyrittävä siihen, että merkkien eli nuottien tunnistaminen sujuisi niin hyvin, että oppilas voisi vaivatta käyttää niitä merkitysten rakentamisen työkaluina.

Jos todetaan, että nuotinluvun eteen on tehtävä enemmän töitä, on kysyttävä, millä ajalla harjoituksia tehdään. Nuottiharjoituksiin tarvittava aika on monella soittotunnilla käytetty tähän mennessä johonkin muuhun tärkeään, ja toisaalta aika on yleensä joka tapauksessa hyvin rajallinen, 30–60 minuuttia viikossa, ja siinä ajassa olisi käytävä mahdollisimman monia asioita läpi. Jos nuotinlukutaidon opettamiseen halutaan panostaa enemmän, saatetaan käytännön tasolla joutua luomaan tärkeysjärjestys uudelleen. Suzuki sanoi, että jos joku asia mitä tahansa uutta asiaa opeteltaessa ei onnistu heti eikä vielä viidensadan harjoituskerran jälkeenkään, se todennäköisesti onnistuu viiden tuhannen toiston seurauksena ainakin paremmin kuin alussa (Suzuki 2000, 79). Niin yksinkertainen on asia myös nuotinluvun oppimisen kohdalla. Jos soittotunnin alusta tai lopusta otetaan harjoituksiin aikaa 5 minuuttia, on se ehdottomasti parempi, kuin ei mitään. Toisaalta, jos vanhemmat ohjataan kotona osallistumaan nuotinlukuharjoituksiin, ja 5 minuutin harjoitteluaika seitsenkertaistuu viikossa, niin vuodessa tuloksetkin ovat jo toisenlaiset. Musiikinteorian tunneillakin ajallisia harjoituksia voi tehdä, mutta oppilaiden taidon kehitystä on ryhmässä vaikeampi seurata kuin yksilöopetuksessa. Teoriaopettajan on siis hyvä osallistua harjoitusten teettämiseen oppilailla, mutta viime käden vastuun antaisin nuotinlukutehtävissä ehdottomasti soitonopettajalle.

Oppilaat ovat nykyisin vaativampia, ja motivoimisen eteen on tehtävä enemmän työtä kuin vielä kymmenen, saati kaksikymmentä vuotta sitten. Soittotuntiajan ollessa jo valmiiksi kortilla tulee miettiä, kuinka mahdollisimman tehokkaasti päästään nuotinlukua opettaessa asian ytimeen, eikä teetetä oppilaalla tarpeettomia harjoituksia. Jos ajatellaan, että koko nuotinluvun opetusmenetelmän olisi uudistuttava, ei pelkkä myöntely riitä, vaan tavoitteiden toteutuminen

edellyttää hyviä toimintasuunnitelmia, laajaa näkemystä ja käytännön taitoja. Uutta toimintamallia nuotinlukutaidon opettamiseen luotaessa tulisi hahmottaa erilaiset vaihtoehdot parhaiden tulosten saamiseksi ja kartoittaa nykytilanteen heikot lenkit mahdollisimman realistisesti. Tavoitteiden asettamisen lisäksi tulisi suunnitella myös mittareita, joilla tavoitteen toteutumista seurataan. Muutosta suunniteltaessa ei riitä, että pelkästään myönnetään muutoksen tarve, vaan jonkun, joko yksittäisen ihmisen tai työryhmän, olisi tartuttava asiaan ja otettava vastuu sen loppuun viemisestä.

5 POHDINTA

Ryhtyessäni hankkimaan tietoa nuotinluvun opettamisesta, sain huomata, että sitä on toistaiseksi varsin vähän tutkittu. Suomenkielisen aineiston niukkuus hämmästytti minua. Kuitenkin nuotinlukutaidon haaste on asia, jonka jokainen muusikko tai musiikin harrastaja on jossain opintojensa varrella kohdannut. Kyseessä ei siis tutkimuksen vähäisyydestä huolimatta ole mitenkään harvinainen ilmiö. Mutta kuten Marja Vuori toteaa, lasten nuotinlukutaidon mittaaminen luotettavasti on ongelmallista, koska testitilanteessa esillä on muutakin kuin nuotinlukuun liittyviä tekijöitä. Jo soittosuoritus sinänsä vieraan ihmisen tai useamman läsnä ollessa tuo tilanteeseen oman jännitteensä ja vaatii soittajalta ponnistuksia, jotka peittävät alleen arvioinnin kannalta merkittäviä seikkoja. (Vuori 1991, 114.)

Vaikuttaa siltä, että verrattuna musiikkioppilaitoksiin kouluissa ollaan kokonaisvaltaisemmin perillä siitä, mikä on oleellista parhaan motivaation ja lopputuloksen saavuttamiseksi mahdollisimman monen kohdalla. Kun puhun nuotinlukutaidon opettamisesta tässä yhteydessä, tartun erityisesti sellaisiin opetuksen muotoihin, jotka voidaan konkretisoida. Tarkoitin tällä erityistä välineistöä tai harjoituksia, joilla on päämääränä tukea juuri nuotinluvun kehittymistä. Konkreettisuus tekee asiasta kuin asiasta sellaisen, että sitä voi soveltaa kuka tahansa vaikkapa vain harrastustasolla kiinnostunut omien tarpeidensa mukaisesti. Koska konservatoriosta valmistumisestani on jo yli kymmenen vuotta, en muista enää kaikkea, mitä konservatorion ammatillisessa koulutuksessamme kävimme läpi. Didaktiikassa nuotinluvun haasteista kyllä keskusteltiin, mutta konkreettiset toimintamallit sen opettamiseksi puuttuivat, enkä näin ollen työhön siirtyessäni tiennyt, miten nuotteja kannattaa lähteä opettamaan oppilaille. Sekä omaa opetusmateriaaliani että tätä opinnäytetyötä prosessoituani olen tullut siihen johtopäätökseen, että nuotinluvun pitäisi olla aivan erillinen aine musiikkipedagogin ammattiopinnoissa, samalla tavalla kuin lukemaan opettaminen yliopistossa on tuleville koulun opettajille. Uskoisin, että nuotinluvusta riittäisi oppiainesta vähintään yhden lukukauden ajaksi. Tietooni ei

ole tullut, että ammattikorkeakoulu-uudistuksen myötä nuotinluvun opettaminen olisi ainakaan vielä saanut aiempaa enemmän huomiota.

Työstäessäni opinnäytetyötä palasin myös historiaani peilaten kokemuksiani niin lapsena, opettajana kuin opetusmateriaalin tekijänä muiden havaintoihin. Prosessin edetessä huomasin vastaani tulleista lähteistä, että osan kanssa olin ollut aiemminkin tekemisissä, ja minulle selkeni, mistä olen omaan opetusmateriaaliini saanut kimmokkeita. Totesin, että materiaalin askarteleminen on saanut minun kohdallani alkunsa *Lukutunti pienelle pianistille* -kirjan ohjeista (Ahonen & Rouhe 1984, 76). Lukiessani kirjan takaosaa mieleeni palautuivat aikoinaan askartelamani kirjan ohjeiden mukainen viivastotaulu ja kirjainkortit. Ajattelin ehkä tuolloin, että miksipä ei näiden välineiden rinnalle voisi tehdä vähän muutakin rekvisiittaa opetusta elävöittämään.

Uskon, että musiikkipedagogiikka kehittyy, kun tietoisuutemme pedagogeina sen osa-alueiden moninaisuudesta syvenee. Saamme esimerkiksi ammattikorkeakoulujen oman alamme opinnäytetöiden kautta selville, mitä toiset ajattelevat yhteisistä ammatillisista kysymyksistämme ja miten he löytämiään vastauksia perustelevat ja hyödyntävät. Viisastumme ja jatkamme siitä, mihin joku toinen on päässyt, rakentaen hänen saavutustensa päälle. Myös koulutuksemme sisältö elää uuden, muodostetun tiedon ansiosta. Toivon, että oma työni saa olla yhtenä osana tätä prosessia. Samoin kuin minä sain toteutuskelpoisia ideoita *Lukutunti pienelle pianistille* (Ahonen & Rouhe 1984) -kirjasta, otaksun, että joku saattaa saada kimmoketta omassa työssäni esiin tulleista havainnoista tai tulevasta opetusmateriaalistani ja kehittää nuotinluvun opettamista jälleen eteenpäin.

Välillä tätä opinnäytetyötä tehdessä tuntui, että ajatukset eivät pysy koossa eikä oikein tiedä mihin tarttua. Rajaaminen oli vaikeaa, koska tein samanaikaisesti toista samaan aihealueeseen liittyvää työtä. Aika ajoin olinkin sekoittaa ne toisiinsa. Asiatekstin kirjoittaminenkin oli minulle uutta, ja olen ollut sitä opetellessani varsin epävarma. Vaikka tutkiminen ja kirjoittaminen tuntui toisinaan todella työläältä, en missään vaiheessa kyllästynyt aiheeseeni. Matkan varrella tätä opinnäytetyötä tehdessäni on eri vaiheiden kautta tapahtunut oppimista. Oli tärkeää kommunikoida kirjallisuuden kanssa ja lukea, miten muut

olivat jo paljon ennen minua tarttuneet aiheeseen, ja saada selville, mitä löytöjä he ovat tehneet. Koska aloitin oman opetusmateriaalini tekemisen ilman tutkimusperustaa pelkästään omasta tarpeestani, tuntuman pohjalta, on ollut tämän työn myötä hyvä löytää loppuun asti perusteltua pohdintaa ja havaintoja nuotinlukuprosessin vaiheista ja opetusmateriaalin tarpeellisuudesta. Materiaali tuleekin opinnäytetyössä tehdyn lukemisen ja tutkimisen vaikutuksesta vielä muokkaantumaan.

Tätä opinnäytetyötä leimaa pyrkimys käytännönläheisyyteen sekä tavoite saada ratkaista jokin asia. Olen tuonut esiin, millaista opetukseen soveltuvaa materiaalia on tarjolla ja siten rikastuttanut käsitystäni siitä, onko työstämävaiheessa olevalle materiaalilleni tarvetta suomalaisessa soitonopetuksessa. Olisi ollut kiinnostavaa selvittää myös kysymystä, mikä opettajanoppaiden merkitys on koulujen opettajille. Haastattelemalla olisin varmasti saanut vastauksia, mutta tässä työssä en käyttänyt haastattelua tutkimusmenetelmänäni. Kirjallisia lähteitä en opettajanoppaiden merkityksestä opettajille löytänyt. Kysymys on joka tapauksessa mielenkiintoinen, ja vastauksen myötä perustelut opettajanoppaiden käytöstä myös musiikkiopistoissa olisivat tulleet peilattaviksi. Tämän voisi ehkä joku toinen opiskelija ottaa opinnäytetyössään tutkittavaksi.

Tässä vaiheessa palaan tutkimuskysymyksiini. Pääkysymykseeni 'Millä tavoin voitaisiin edistää nuotinlukutaidon saavuttamista pianonsoiton perustason opetuksessa?' olen löytänyt vastauksia alakysymysteni kautta. Näistä ensimmäisessä kysyin, minkälaisia harjoituksia nuotinlukutaidon määrätietoiseen, tulokselliseen kehittämiseen tarvitaan. Totesin, että perinteiset vihkon tai kirjan tehtävät, joissa oppilas tunnistaa yksittäisiä nuotteja laskemalla, eivät harjoita riittävästi oppilasta lukemaan kappaletta nuoteista edes pitkän ajan kuluessa. Myöskään kehitystasoon sopiva runsas vieraan nuottiaineiston läpisoittaminen ei näytä kaikkien kohdalla tuottavan toivottua tulosta. Selvitykseni ja omien kokemusteni perusteella nuotinluvun sujuvuuteen vaikuttaa nuottimerkkien hahmottaminen ja niihin reagoiminen kokonaisuutena, aikaan sidoksissa. Nykyisin saatavilla oleva pianonsoitonopetuksen alkeismateriaali ei ole tarpeeksi kattava nuotinluvun ajallisen prosessoinnin harjoituksia ajatellen. Perussykkeen sisällä tapahtuvaa nuottien lukemista varten tarvitaan harjoituksia, joissa

kilpaillaan ajan kanssa. Kun perussyke ei pysähdy eikä jää odottelemaan soittajan havaintoja, on syytä panostaa siihen, että oppilas oppii reagoimaan nopeasti näkemäänsä nuottiin tai nuotteihin sekä tunnistamaan ne salamannopeasti ja vielä tuottamaan sen mukaisen äänen saman tien soittamalla. Tähän liittyy kaksi niin nuotinlukuun kuin elävään musiikkiinkin oleellisesti vaikuttavaa tekijää: sävelkorkeus ja rytmi, joista kumpaakin on tarpeen käsitellä eriytettyinä harjoituksina.

Nuotinluvun kanssa kamppailevalle oppilaalle on parempi, jos yhdellä kertaa opeteltaisiin vain yhtä ongelmallista asiaa, jolloin vaadittavaan suoritukseen ei tule kuormitusta monelta taholta yhtä aikaa. Päämäärätietoiseen nuotinlukutaidon omaksumiseen tarvitaan paljon toistoa vaativia harjoituksia, kuten minkä tahansa uuden taidon oppimiseen. Sellainen lapsi, joka oppii 8-vuotiaana kertotaulun, omaa samassa iässä aivan riittävät valmiudet oppia tunnistamaan nopeasti eri sävelkorkeudet ja esittämään titoiden tahteja, joissa esiintyy perussykkeen sisällä eri aika-arvoja kokonuotista kahdeksasosanuottiin. Tämä ei vielä varsinaisesti ole nuotinlukua, mutta näillä taidoilla oppilaan valmiustaso lukea nuottia joka tapauksessa kasvaa. Jotta nuotinlukuharjoitukset eivät alkaisi kyllästyttää oppilasta, niistä on perusteltua tehdä mahdollisimman mielenkiintoisia. Lasta motivoi luonnostaan värikäs ja vauhdikas pelien kaltainen maailma, jossa häntä jatkuvasti kilpailutetaan, joko parin kanssa tai suhteessa omiin suorituksiin, ja jota voitaisiin hyödyntää soittotunneilla nykyistä enemmän juuri nuotinluvun ja musiikinteorian alkeiden opettamisen alueella.

Toisena kysymyksenäni oli, miten nuotinlukutaitoa tulisi opettaa musiikkioppilaitoksissa, jos se rinnastettaisiin yhtä vakavasti otettavaksi haasteeksi kuin kouluissa lukemaan opettaminen. Kouluilla on vanha, hyväksi koettu idea opettaa lukeamista lapsille ensimmäisellä luokalla. Olisiko myös musiikkioppilaitoksissa aiheellista miettiä, miten soitto-oppilaitten nuotinlukutaitoa voitaisiin opettaa vastaavasti? Päämäärään pyrittäisiin tietoisesti tietyn ajan kuluessa, esimerkiksi vuoden tai kahden sisällä, minkä jälkeen siirrytään seuraavaan, yhtä selkeään tavoitteeseen.

Käsittämäni aineiston ja omien kokemusteni pohjalta olen päätenyt seuraaviin ehdotuksiin:

- Nuotinlukutaidon opettaminen olisi liitettävä konkreettisemmin ja vahvemmin musiikkipedagogin koulutuksen opetussuunnitelmaan.
- Opetusmateriaalia tulisi kehittää tarvetta vastaavaksi. Tähän kuuluu oppilaalle tarkoitettun, ajassa tapahtuvia toiminnallisia harjoituksia sisältävän materiaalin lisäksi myös siihen liittyvä opettajan opas ja ehkä myös opettajia kouluttava materiaali.
- Nuotinlukutaitoa alettaisiin opettaa musiikkioppilaitoksissa tietynlaisin sisällöin varustettun tavoitteellisen ja ytimekkäästi rakennettun mallin ja materiaalin mukaan. Tämän mallin ohjaaman jatkuvan seurannan tuloksena erityistuen tarpeessa olevien oppilaiden ongelmat tulisivat heti alusta asti näkyviksi, jolloin mallin suosittelemat oppimista tukevat toimenpiteet kyseisillä oppimisen alueilla otettaisiin käyttöön. Mallissa olisi hyvä toteutua ainakin seuraavat asiat:

1. monipuoliset ja vaikeusasteeltaan monitasoiset tehtävät, joissa toistettaessakin pyritään säilyttämään oppilaan mielenkiinto
2. selkeät, monipuoliset ohjeet jokaiselle yksittäiselle tehtävälle
3. tulostaulukko jatkuvaa seurantaa varten
4. tarkat, konkreettiset arviointikriteerit kullakin nuotinluvun eri osa-alueella
5. sävelkorkeuksien harjoittaminen nopealla silmäyksellä sovitulla äänialalla (esimerkiksi kahden oktaavin alalla)
6. rytmien hahmottamisen harjoittaminen tititoimalla tasaisessa perussykkeessä tahteja, jotka sisältävät aika-arvoja kokonuotista kahdeksasosiin.

Arvelen päässeeni tavoitteeseeni tutkimuskysymyksiä pohdittuani. Näen omalla materiaalillani olevan merkitystä mainitsemieni päämäärien saavuttamiseksi. Materiaalia tehdessäni olen pyrkinyt ottamaan jokaisen yllä mainituista kriteereistä huomioon.

Haluan lopettaa tämän opinnäytetyön pysähtymällä lapsen mielikuvituksellisen näkökulman äärelle pienen nuottiryhmän parissa. Eräs oppilaani soitti kerran joululaulua ”Sinivuorten yö” kirjasta *Lasten omat joululaulut* (Marvia 1983, 14). Säkeistön puolivälissä viimeinen tavu ennen lallattelua sekä lallattelun ensimmäinen tavu on tässä painoksessa kirjoitettu nuoteiksi siten, että saman palkin alla on kahdeksasosanuotti ja kaksi kuudestoistaosanuottia. Sävelet ovat siinä kohtaa yksiviivainen c ja kaksi kaksiviivaista c:tä. Yksiviivaisen c:n varsi on huomattavasti pitempi kuin kaksiviivaisten, ja nuotit on kirjoitettu tiheästi lähelle toisiaan. Näitä kolmea nuottia yhdistävä palkki on vaakatasossa (kuvio 1).

KUVIO 1. Nuottiesimerkki (Marvia 1983, 14)

Oppilas kommentoi nuottikuvaa näyttämällä, että yksiviivaisen c:n varsi on ihan kuin kirahvin kaula ja ”pampula” sen pää. Ne kaksiviivaiset c:t varsineen ovat selvästi sen jalat. Palkki oli hänen silmissään kirahvin selkä, ja asennosta päätellen kirahvi oli parhaillaan juomassa. Yksiviivaisen c:n apuviiva oli vettä. Hänen havaintonsa jotenkin yllätti minut. Hieman se ehkä selitti hänen hidasta etenemistään nuotinlukemisen suhteen. Oppilaani saattavat nähdä nuoteissa enemmänkin sellaisia asioita, mitä minä en näe ja mistä he eivät kommentoi minulle. Nuottien muodoista mieleen piirtyvät kuvat häipyvät kai siinä vaiheessa, kun lapsi oivaltaa niiden varsinaisen merkityksen. Viivaston maailman valloittaminen on mutkikas, mutta lopulta palkitseva tutkimusmatka, jolle lapsi tarvitsee asiaan perehtyneen aikuisen oppaakseen ja kumppanikseen.

LÄHTEET

Ahola, V., Kuhlman, I. & Luotio, M. (toim.). (1997). *Tietosanakirja*. Jyväskylä – Helsinki: Gummerus.

Ahonen, K. 2004. *Johdatus musiikin oppimiseen*. Helsinki: Oy Finnlectura Ab.

Ahonen, K. 2005. *Musiikin harjoittelu ja sen vaikutukset*. Verkkolähde. Saatavissa pdf-muodossa osoitteessa

<http://sokl.joensuu.fi/verkkojulkaisut/tutkivaope/pdf/ahonen.pdf>. (viitattu 9.1.09)

Ahonen, R-T. & Rouhe T. 1984. *Lukutunti pienelle pianistille*. Helsinki: Warner/Chappel Music Finland Oy.

Hakkarainen, E. & Hyytiäinen-Kesävuori, S. 1994. *Musiikin luku- ja kirjoitustaito. Metodinen opas. Unkarilaisen musiikinopetusmenetelmän suomalainen sovellutus*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.

Holopainen, T., Hynninen, H., Laamanen, T. & Vapaavuori, P. Vuosiluku tuntematon. *Pieni pianisti 1*. 5. uudistettu painos. Pohjoinen.

Isopuro, J. (toim.). 1994. *Sävelten maailma 5*. Helsinki: WSOY.

Juris, C., Liu-Tawastjerna H-Y & Louhos, M. 1995. *Pianon avain 1*. Helsinki: Warner/Chappel Music Finland Oy.

Jääskeläinen, K. & Kantala, J. 2004. *Vivo piano*. Helsinki: Otava.

Kaihola, A., Kilpiö, L. & Leukumaavaara, S. 2002 *Pianokoulu Musikatti*. Ambitone.

Kaikkonen, M. & Uusitalo, K. 2005. *Soita mitä näet: Kuvionuotit opetuksessa ja terapiassa*. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Karvonen, P. & Rikkola, L. 2006. *Lukuleikkitaikoja*. Helsinki: Tammi.

Lehtelä R., Saari A. & Sarmanto-Neuvonen E. 2002. *Suomalainen pianokoulu. Alkusoitto*. Helsinki. WSOY.

Marvia, E. 1983. *Lasten omat joululaulut*.

Suorsa-Rannanmäki, A. 1992. *Piano ABC*. Helsinki: Fazer. Suzuki, S. 2000. *Rakkaudella kasvatettu*. Tampere: Vihreä linja Oy.

Suzuki, S. 1978. *Suzuki Piano School*.

Vuori, M. 1988. *Prima vista -soitto visuaalisena ongelmana*. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

Vuori, M. 1991. *Prima vista -soitto visuaalisena ongelmana. Lasten nuotinlukutaidontarkastelua pianonsoiton alkeistasolla*. Sibelius-Akatemia. Musiikin tutkimuslaitoksen julkaisusarja, nro 8.

Wolf: T. 1976. *A cognitive model of musical sight-reading*. Journal of Psycholinguistic Research Vol 5 No 2: 143–171.

Wäre, M., Lerkkanen, M-K., Suoranta-Hollo, L., Korolainen, T., Parkkinen, J., Kirkkopelto, K. & Ketonen, R. 2008 *Pikkumetsän aapinen. Opettajan opas 1a*. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.

Uudenlainen pianokoulu saa oppilaan hymyilemään

Laura Marilalle tuntuva apuraha kehitystyöhön

KLAUKKALA (NU)
Esko Artell

■ Kahdeksanvuotias Kati Pääkönen läpsyttää käsiään yhteen opettajansa, Laura Marilan johdolla. Molempia hymyilyttää, vaikka alkamassa on pianotunti.

– Toki soitonopettelu tulisi herättää myönteisiä tuntemuksia kaikilla tasoillaan, mutta Hyvänmielen Pianokoulussa oppilaan itsetunnon tukeminen alusta alkaen kuuluu keskeisimpiin asioihin. Soitonopettelu tulee olla hauskaa, tiivistää musiikkipedagogi Laura Marila.

Nurmijärven musiikkiopistossa opettavan Marilan uudenlaiset ajatukset on huomattu muuallakin; Suomen kulttuurirahasto on myöntänyt hänelle 16 000 euron apurahan musiikkiluuluun liittyvän ”Hyvänmielen Nuottikoulun” edelleen kehittämistä varten.

Marila ei vielä puhuisi metodista, mutta niin uudesta opetustavasta ja siihen liittyvästä opetusmateriaalistakin on joka tapauksessa kysymys. Hyvänmielen -teemoissaan Marila hyödyntää myös lastenohjaajan koulutustaan.

Taipumusten mukaisesti

Hyvänmielen Pianokoulu

Neljä neljäsosaa. Hyvänmielen nuottikoulussa tahti hahmottuu ”tahtialustalle” asetettavista nuoteista.

Klap, klap. Hyvän mielen pianokoulussa otetaan kappaleeseen tuntumaa myös käsiä taputtamalla. Laura Marilan oppilaisiin lukeutuvaa Kati Pääköstä, 8, nauratti tehtävä, ja juuri siitähän onkin kysymys: pianonsoiton opiskelun tulee olla hauskaa.

aloitti toimintansa viime syksynä osana Nurmijärven musiikkiopiston vapaata osastoa.

– Aiemmin se toimi johdolla yksityisenä musiikkikouluna Jyväskylässä. Täällä Nurmijärvellä on vuodesta toiseen ollut runsaasti sellaisia perheitä, jotka mielellään saattaisivat lapsensa piano-opintojen pariin, mutta eivät syystä tai toisesta ole löytäneet opetus-

paikkaa. Hyvänmielen pianokoulu vastasi tähän kysyntää. Valitettavasti kysyntää on edelleen tarjontaa enemmän. Hyvissä toiveissa on kuitenkin se, että viimeistään ensi syksynä saisimme toisen opettajan Hyvänmielen Pianokouluun, Marila kertoo.

Lapsen itsetunnon kohottamisen ohella Marilan ideomassa piano-opetuksessa keskeisiin ajatuksiin kuuluu eteneminen oppilaan omien taipumusten ja tavoitteiden mukaisesti siten, että perustaidot tavoitetaan elämysten ja musiikin tekemisen ilon kautta.

– Erityisiä musiikillisia taipumuksia en pidä meidän pianokouluumme pääsemisen vaatimuksena. Pääasia on halu oppia. Näin ollen perheen tuki on tässä harrastuksessa huomattavan tärkeä. Oppimisen perusta lepää näet hyvin paljolti kotiharjoittelun varassa, Marila muistuttaa.

Konkreettinen tahti

Kehittämässään musiikkiopilaitoksille laatimassaan ope-

tussuunnitelmassa Marila korostaa oppilaan aktiivisuuden ohella opetuksen käytännölläheisyyttä ja elämyksellisyyttä.

– Käytännön musisoinnissa tämä toteutuikin suhteellisen vaivattomasti, mutta nuotinlunun ja musiikinteorian opiskelu on hieman toinen juttu. Nehän koetaan usein paitsi vaikeiksi niin myös tylsiksi. Lähden siitä, että myös teoriapuolelle on löydettävä elämyksellisyyttä ja käytännölläheisyyttä.

Niinpä Marila on henkilökohtaisesti askarrellut teoriaopetukseen kättä pitempää. 5-10 -vuotiaalle musiikinharrastajille suunniteltuun materiaaliin kuuluu esimerkiksi puusta tehty nuotti. Eri kokoiset puusta tehdyt rytmilaatat vastaavat eri nuottien kestoa. Lapsen ei tarvitse hallita murtolukuja, kun hän opiskelee neljäsosanuotin käsitettä konkreettisesti kokeilemalla: tuon näköinen nuotti on saanut nimensä siitä, että niitä mahtuu tähän tahtialustaan neljä kappaletta.

Harjoitteet

Kirjaksi

Saamansa apurahan turvin Laura Marila pyrkii nyt saattamaan musiikinteorian ja nuotinlunun opetukseen liittyvän materiaalin opettajan oppaaksi, jossa esitellään materiaalin käyttötapoja monipuolisoin ja selkein ohjein niin, että kenen tahansa soitonopettajan on siihen helppo tarttua.

– Ilman apurahaa ajankäytön järjestäminen olisi ollut todella hankalaa. Kirjaan tulee noin sata harjoitusta toimintaohjeineen, ja sen laajuus liitteineen A4 -paperikoossa asettunee noin 200 sivuun. Arvelin, että tässä vaiheessa olen saanut valmiiksi noin puolet kirjan aineistosta. Mikä erityisen ilahduttavaa, antoi maamme nimekkäimpiin musiikkikasvattajiin kuuluva Meri Louhos täyden tukensa hankkeelleni, Marila mainitsee.

Hänen mukaansa myös Nurmijärven musiikkiopiston kuulolahmoihin lukeutuvat Urpo Rauhala ja Ritva Viitala-Aalton ovat antaneet korvaamattomaa tukea projektin toteuttamisessa.